

УКРАЇНА В 20 РОКІВ – КУДИ ЙДЕМО ДАЛІ?

UKRAINE @ 20 YEARS –
WHERE DO WE GO FROM HERE?

Київ
2011

Цю публікацію підготовлено в рамках спільного проекту Інституту світової політики (Україна) та Гаазького центру стратегічних досліджень (Нідерланди). Здійснення дослідження стало можливим завдяки підтримці Міжнародного Фонду «Відродження».

Зміст дослідження є винятковою відповідальністю авторів та не обов'язково відбиває погляди Міжнародного Фонду «Відродження».

Будь-яку частину цього дослідження не можна відтворювати жодним чином, у тому числі графічно, електронно та у формі ксерокопії, і використовувати в будь-якому форматі без відповідного посилання на першоджерело.

Експертна група:

Ольга Зелінська

Надія Хван

Штефан Де Шпігелейре

© 2011, Інститут світової політики

© 2011, Гаазький центр стратегічних досліджень

ВСТУП

Цього року Україна святкує двадцяту річницю незалежності. Ця дата часто розглядається як своєрідна віха, котру долає наша держава. Поміж тим, загострюються дебати про її майбутнє. Про те, якою постане держава Україна ще через десять років.

Аналітична довідка «Майбутнє України» – спроба об'єктивно та збалансовано узагальнити наявні дослідження в сфері прогнозів і передбачень щодо майбутнього України. Ми не прагнемо передбачити єдине найбільш правдоподібне майбутнє чи підказати певні політичні рішення або рецепти. Ми виходимо з того, що майбутнє є множинним, складним і таким, що постійно прискорюється. Ми також усвідомлюємо, що на повний голос ще заявлять про себе внутрішні політичні рішення та зовнішні чинники. Але ми справді віримо, що аналіз та узагальнення різних поглядів на майбутнє України надасть українським decision makers, експертам і громадськості певне розуміння майбутніх викликів і таким чином стимулює ширшу дискусію з приводу майбутніх викликів. На наше глибоке переконання, цей аналіз також сприятиме підвищенню якості схвалених політичним керівництвом України рішень.

Гаазький центр стратегічних досліджень (Нідерланди) вже тривалий час спеціалізується на підготовці досліджень-передбачень. Саме передбачень, а не прогнозів. За допомогою спеціально розроблених алгоритмів-систем Гаазький центр стратегічних досліджень розробляє детальний аналіз з того чи іншого приводу. Такі аналітичні праці можуть видатися нудними для тих, хто гониться за сенсаціями, дошукуючись відповіді на запитання «коли настане

кінець світу?». Проте такі аналітичні доповіді стануть корисними для тих, хто приймає рішення і, зрештою, визначає майбутнє – для *opinion makers* і *decision makers*.

Інститут світової політики (Україна) став одним з провідних регіональних партнерів Гаазького центру стратегічних досліджень (Нідерланди), отримавши змогу перейняти досвід авторитетної західноєвропейської дослідницької організації. Дослідники нашого Інституту долучилися до підготовки масштабних досліджень, які стосувалися найгостріших питань міжнародної безпеки. Зокрема, наші дослідники зробили внесок в розробку глобальних аналізів «Природа майбутнього конфлікту», «Кібернетична безпека», «Демографічні зсуви», «Підйом Азії» та деякі інші.

«Майбутнє України» - аналітична довідка, ініційована Інститутом світової політики і підготовлена за допомогою методології Гаазького центру стратегічних досліджень. У рамках цього дослідження було опрацьовано понад шістдесят праць українських та закордонних авторів.

Інститут світової політики висловлює особливу вдячність за партнерство Гаазькому центру стратегічних досліджень, а також за підтримку проекту Міжнародному Фонду «Відродження».

Віктор Шлінчак,
Голова Наглядової ради
Інституту світової політики

Альона ГЕТЬМАНЧУК,
Директор Інституту
світової політики

ПРО МЕТОДОЛОГІЮ

Аналітичний матеріал «Майбутнє України» було підготовлено Інститутом світової політики (Київ, Україна) і Гаазьким центром світової політики (Гаага, Нідерланди) в рамках проекту «Розбудова потенціалу України в сфері суспільного і безпекового передбачення», який було підтримано Міжнародним Фондом «Відродження».

При підготовці документа була застосована унікальна методологія «Metafore», яка дозволяє надати об'єктивний огляд точок зору про майбутнє заданої теми – у цьому випадку «Майбутнє України»¹. Задля цього ми зібрали значну базу із серйозних досліджень як від українських, так і від закордонних академічних закладів, дослідницьких інституцій, аналітичних центрів і експертних опитувань². Потім ми виявили найбільш важливі аспекти майбутнього України, які описані в цих дослідженнях, і закодували кожен із документів. Результати представляють огляд широкого діапазону поглядів.

---

¹ Гаазький центр стратегічних досліджень використовував протокол «Metafore» при підготовці цілої низки досліджень. Більше інформації за адресою <http://www.hcss.nl/research-programs/strategic-futures/>.

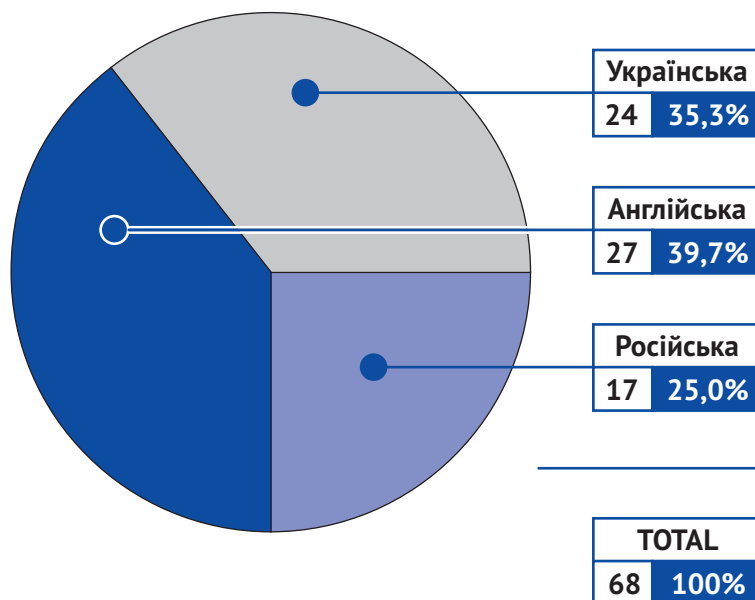
² Задля уникнення упередженості матеріали були відібрані з суворим дотриманням алгоритму, який складається із трьох «кошиків»: кошик «майбутнє», кошик «Україна» і кошик «розвиток». Зазвичай пошуковий алгоритм виглядав так: (майбутнє OR прогноз OR 2020 OR 2030 OR 2050) AND (Україна) AND (Розвиток) filetype:pdf

МАЙБУТНЄ УКРАЇНИ: ДОСЛІДЖЕННЯ

У рамках цього проекту було опрацьовано 68 досліджень, які стосуються майбутнього України. Детальна діаграма із цього приводу подана нижче на Малюнку 1. Цікаве спостереження пов'язане з російськомовними дослідженнями, що стосуються сфери передбачень, які були відібрані для нашого вивчення. Лише 3 із усього 17 російськомовних досліджень були підготовлені російськими авторами, решта 14 належать українським авторам.

Малюнок 1.

Дослідження, відібрані для аналізу (за мовами)

Перший вражаючий висновок полягає в тому, що загальна кількість досліджень, в яких ідеться про майбутнє України, залишається порівняно малою. Може також здивувати, що англійських досліджень більше, аніж російськомовних чи україномовних. І по-третє, графік, поданий нижче, яскраво демонструє, що тема майбутнього України почала викликати інтерес лише останніми роками. Більшість досліджень датовані 2010 роком, що найімовірніше можна пояснити наближенням 20-ї річниці незалежності. Цікаво також, що існує розрив у проведенні досліджень в 2004 році, за ним послідував новий пік у 2006 році. Єдине дослідження, яке було підготовлено набагато раніше, називалося «Дороговкази в майбутнє» за авторства Богдана Гаврилишина (1980).³

³ Bohdan Hawrylyshyn, *Road Maps to the Future* (Pergamon Press, 1980), <http://nauka.in.ua/spaw2/uploads/files/Road%20Maps%20to%20the%20Future%2011%20August.pdf>

Малюнок 2.

Дослідження, відібрані для аналізу (за роками)

Теми досліджень відображені на Малюнку 3. У процесі пошуку і відбору досліджень тема за ключовими словами вводилася дослідниками для кожного дослідження окремо. Малюнок чітко показує перевагу економічно орієнтованих досліджень серед відібраних джерел (ключові слова: розвиток, економіка, ВВП, індекс). Теми українського енергетичного майбутнього і різного роду безпекових викликів також отримали особливу увагу у вітчизняних і закордонних дослідженнях (ключові слова: ресурси, безпека, ядерний, загроза, оборона). Водночас політичним і соціальним тенденціям приділяється менша увага в дослідженнях, що стосуються майбутнього (ключові слова: демографія, влада, соціальний, демократія) зустрічаються не дуже часто.

Малюнок 3.

Дослідження, відібрані для аналізу (за ключовими словами)

Усі ці дослідження були закодовані з допомогою програми Nvivo, яка ґрунтується на загальній системі кодування для забезпечення прозорості дослідження і міжкодової надійності. Це кодування в подальшому стало підґрунтям для висновків і головних ідей дослідження, які підсумовані в цій публікації. Розширена система кодування, а також необроблені дані можна побачити в Додатку В.

МАЙБУТНЄ УКРАЇНИ: ЩО МОЖЕ ЗМІНИТИСЯ?

Перша проаналізована тема представляє аспекти (ми називаємо їх «параметрами») України, які це дослідження розглядає як змінні величини в майбутньому в чотирьох сферах: економіка, політика, суспільство, зовнішня і безпекова політика.⁴ Візуальне пояснення, яке відбиває вагу параметру-сфери у всьому дослідженні (розмір прямокутника), а також важливість підкатегорій і окремих параметрів-величин, можна побачити на Малюнку 4 (стор. 10-11).

Більшість досліджень як українською/російською, так і англійською мовами фокусують свою увагу на економічних параметрах у цілому, а також на розвитку в окремих секторах. Згідно з цими дослідженнями, сільське господарство – головний сектор, який розвиватиметься в майбутньому. Інші сектори, зокрема, інфраструктура, промисловість, послуги, туризм і будівництво порівняно менше згадуються, їм приділяється приблизно однакова увага.

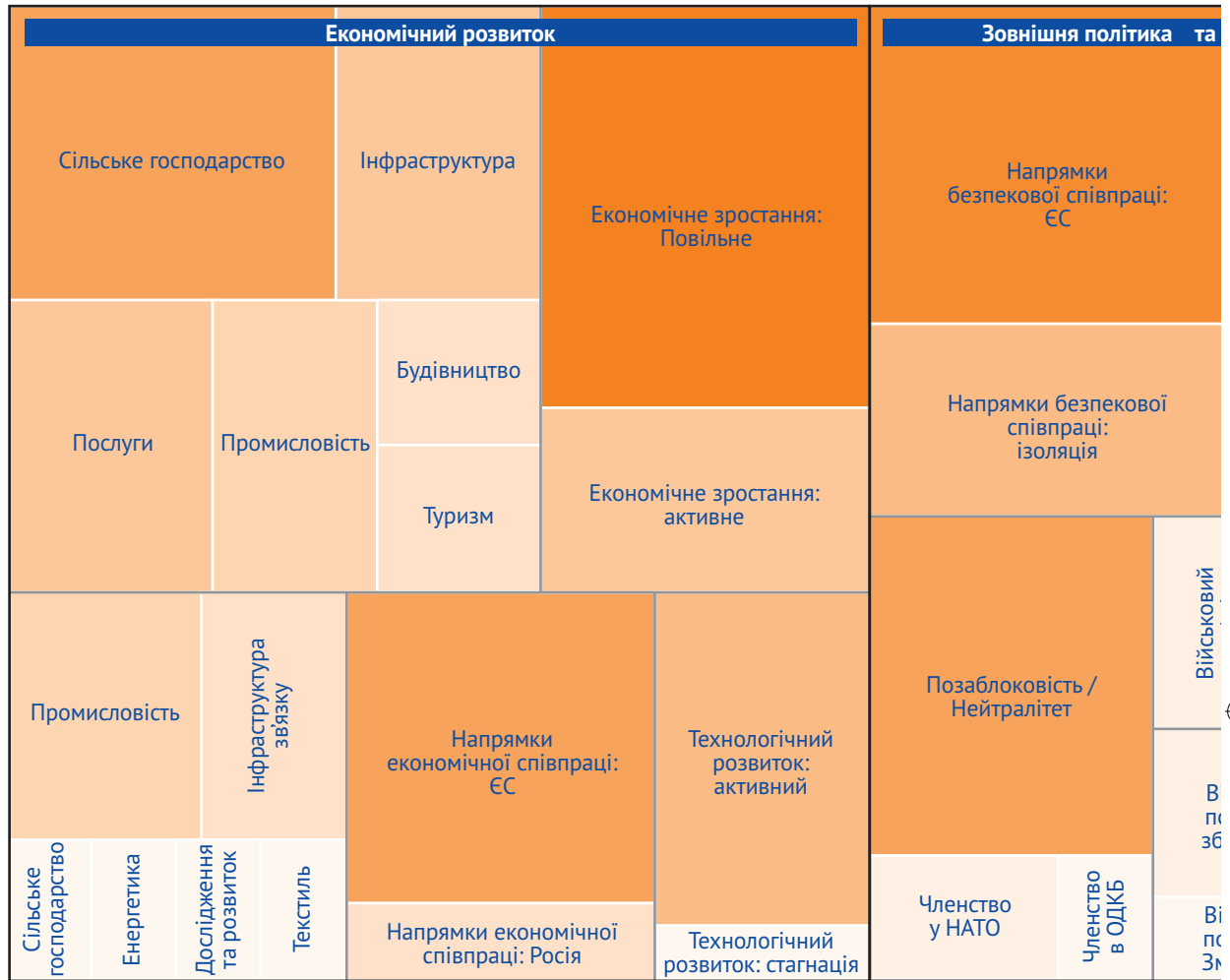
Як українські/російські, так і англійські дослідження в сфері передбачень очікують зростання української економіки. Однак більшість досліджень вказують, що це зростання буде повільним, водночас лише українські дослідження розглядають швидкий ріст. Проте важливо зазначити, що жоден із експертів не очікує стагнації економіки.

Серед перспективних сфер інвестування, що отримали значну увагу в дослідницьких матеріалах – лише промисловість і комунікації. Інші сектори, які розглядалися експертами, не настільки привабливі для майбутніх інвестувань.

Як українські/російські, так і англомовні дослідження сходяться на думці, що економічна співпраця з ЄС, напевно, буде головним вектором українського

---

⁴ Англомовні, україномовні і російськомовні дослідження були закодовані з використанням єдиної системи кодування. Результати кодування у вигляді графіків, що представляють кількість досліджень, в яких згадується певний параметр, були пізніше візуалізовані з використанням Треемар, розробленого IBM з використанням он-лайн сервісу Manueyes.

Малюнок 4.

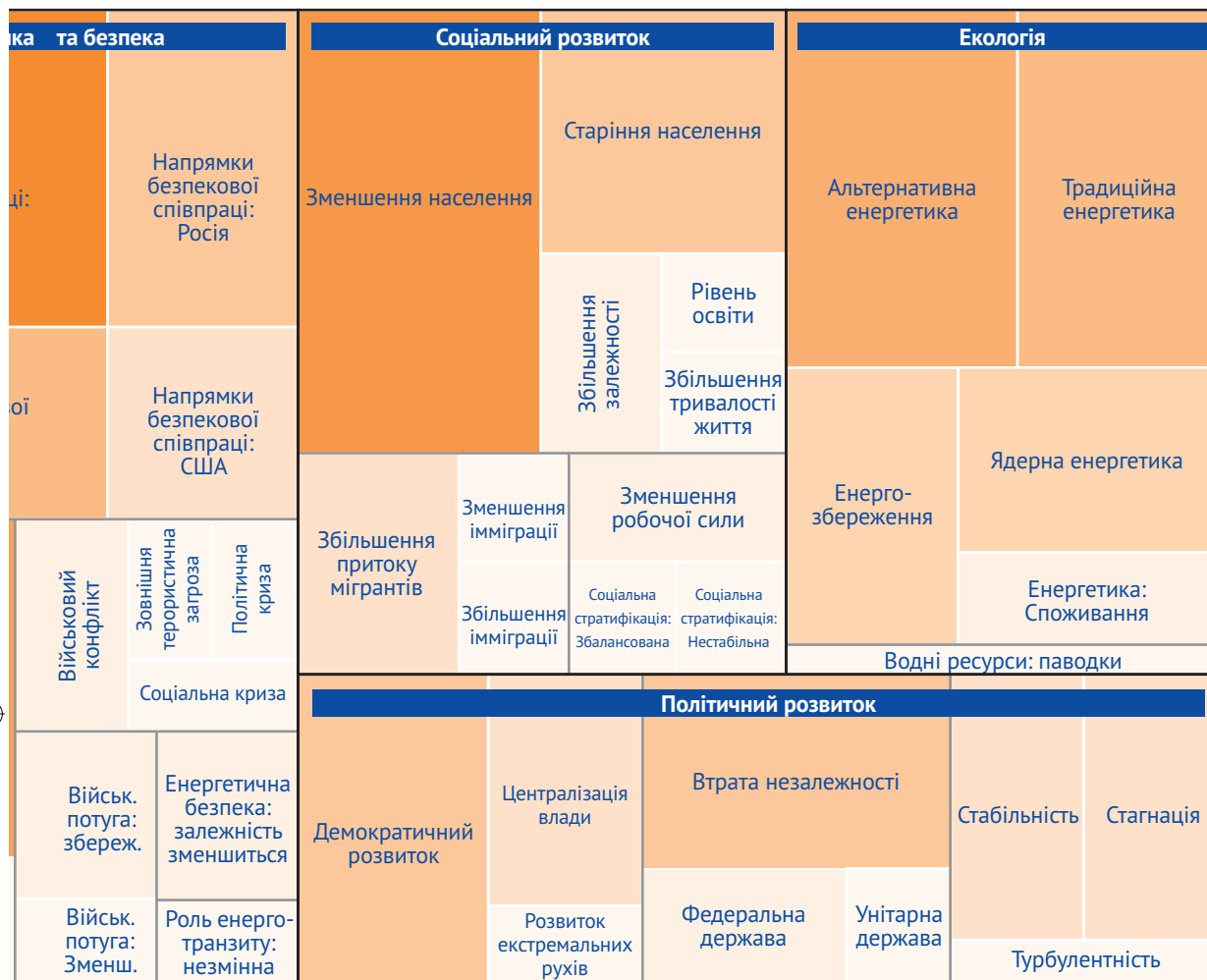
Параметри майбутніх змін

Кількість джерел

розвитку. Водночас згідно з англomовними матеріалами менш імовірно, що буде розвиватися економічна співпраця з Росією.

Велика кількість досліджень, в основному українською мовою, передбачають бум технологічного розвитку України в майбутньому. Лише одне дослідження згадує про стагнацію технологічної сфери України. Водночас, в цілому питання технологічного розвитку не висвітлюється широко в дослідженнях.

Відповідно до цих досліджень головні питання довкілля для України будуть пов'язані в основному з енергетичними джерелами. Експерти розглядають альтернативну енергетику як найбільш перспективну, хоч розвиток традиційних джерел (зокрема, ядерна енергетика) також часто згадується разом із темою використання технологій для енергозбереження. Кілька українських/російських досліджень очікують істотного росту енергоспоживання в Україні.

Водні ресурси і забезпечення питною водою в Україні в основному ігноруються експертною спільнотою. Лише одне дослідження згадує про зростаючу імовірність повеней в майбутньому та погіршення стану джерел питної води.

Питання зовнішньої політики і безпеки не згадуються часто в сценаріях про майбутнє України. В основному перспективи співпраці і членства в оборонних і безпекових структурах – два головні питання, які висвітлюються в дослідженнях. Енерготранзитна роль України, енергобезпека, військова потужність і безпекові загрози отримали набагато менше уваги як в українських/російських, так і в англомовних дослідженнях.

Як і в випадку з вище згаданою економічною співпрацею, більшість авторів пише переважно про зовнішньополітичну та безпекову співпрацю з ЄС. Інші варіанти (зокрема, глибша співпраця з Росією, США чи можливість міжнародної ізоляції) отримали меншу увагу. У дослідженнях йдеться про малу імовірність приєднання України до ОДКБ чи НАТО, а також про більшу імовірність збереження позаблокового статусу. Однакова кількість українських/російських і англійських досліджень згодні з цим поглядом.

Дослідники не виділяють жодної конкретної безпекової загрози України. Лише кілька досліджень згадують зовнішній тероризм, можливий збройний конфлікт, політичну і соціальну кризи як імовірну безпекову загрозу, що вплине на Україну в майбутньому.

Відповідно до досліджень політичний розвиток найімовірніше змінить майбутнє України. Більшість досліджень вказують, що внутрішня дестабілізація та втрата національного суверенітету може призвести до колапсу незалежності України, а також до того, що держава стане частиною певного союзу або іншої країни.

Погляди експертів із приводу майбутньої політичної ситуації діаметрально протилежні. Половина досліджень очікують стабільний політичний розвиток, водночас, інша половина передбачає стагнацію. Жоден із авторів не згадує про погіршення. Це показує, що майбутня політична ситуація – досить неясна.

Більшість дослідників вважають, що Україна рухатиметься в майбутньому демократичним шляхом. Централізація влади і розвиток радикалізму розглядаються як малоімовірні, хоча кілька досліджень згадують про таку ймовірність.

Соціальний розвиток України отримує помітно менше уваги в експертному середовищі. Громадянське суспільство, соціальне розшарування і питання трудових ресурсів практично проігноровані експертами. Більшість досліджень сфокусовані на демографічній ситуації, особливо на її погіршенні. Україна, найімовірніше, зіштовхнеться з проблемами зменшення кількості населення, старіння і збільшення осіб, що утримуються за рахунок державного бюджету, в найближчому майбутньому. Інші схожі чинники також включатимуть зменшення робочої сили і збільшення імміграційного потоку.

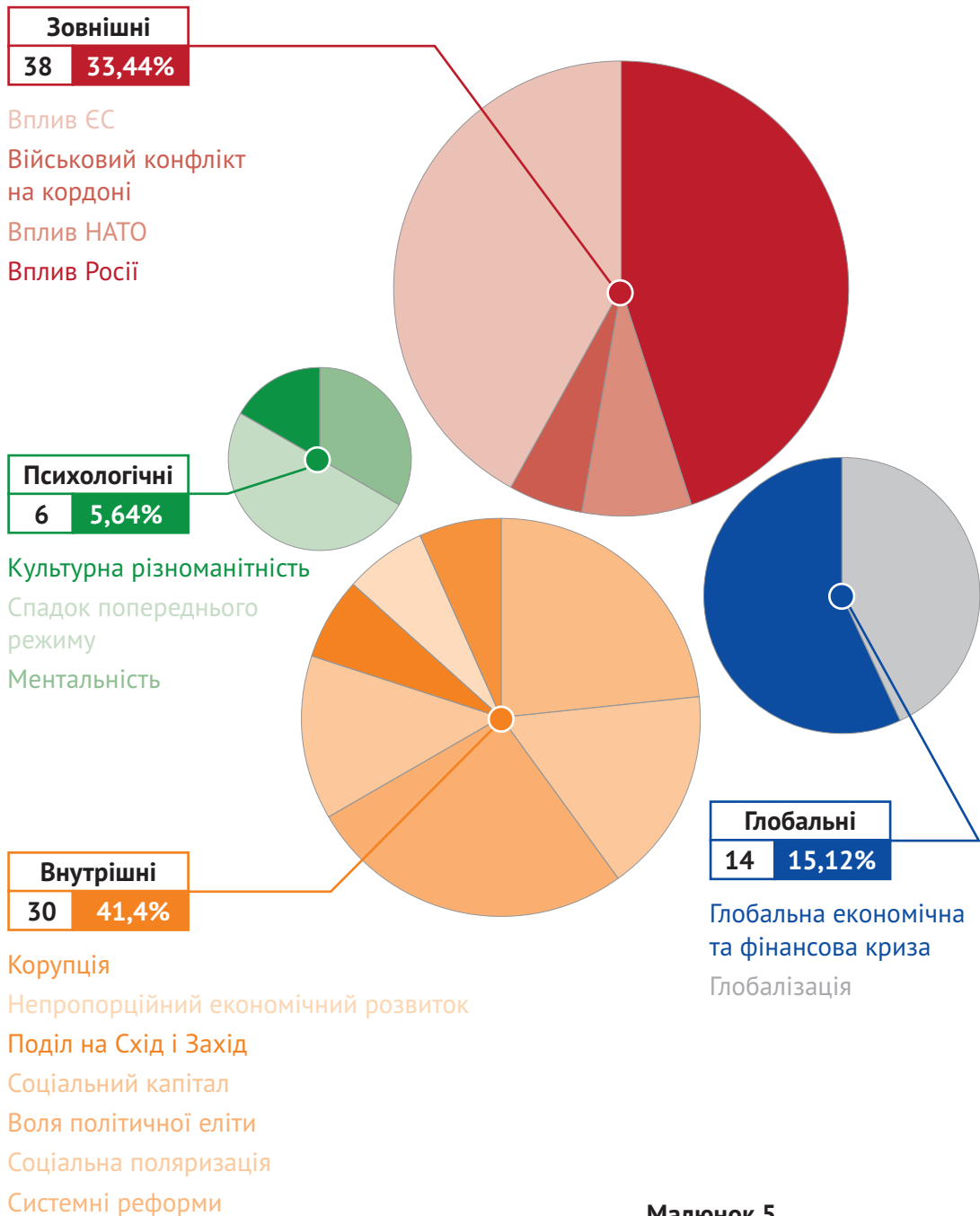
МАЙБУТНЄ УКРАЇНИ: РУШІЙНІ СИЛИ

Друге велике питання, яке ми розглянули, стосується головних імпульсів («рушійних сил») майбутніх змін. Ці сили були розбиті на категорії «Глобальні» (світова економічна криза, глобалізація), «Зовнішні» (вплив ЄС, російський вплив, вплив НАТО чи можливість військового конфлікту на українському кордоні), «Внутрішні» (корупція, нерівномірний економічний розвиток, різниця між східною і західною частинами країни, людський капітал, бажання політичної еліти вести країну в певному напрямку, соціальна поляризація і потреба чи можливість структурних реформ) і «Психологічні» (культурне розмаїття, спадок попереднього режиму, ментальність українців). Візуалізація «Рушійних сил» представлена на Малюнку 5 (стор.14).

Графік чітко показує домінування зовнішніх чинників, зокрема, впливу ЄС і Росії, які найбільше можуть позначатися на майбутньому розвитку України. Роль політичних еліт, внутрішнього чинника, в визначенні майбутнього країни також помітна. Водночас психологічні рушійні сили, такі як ментальність і спадок попереднього режиму, більше не відіграють важливої ролі у визначенні майбутнього розвитку, що зменшує роль теорії «ефекту колії» (*path dependence*). Детальний аналіз основних тенденцій можна побачити нижче.

Більшість досліджень у сфері передбачень як англійською, так і українською мовами розглядають зовнішні рушійні сили як головний чинник, що впливатиме на майбутнє України. Із п'яти варіантів головна увага в документах у сфері передбачень привернута двом рушіям: впливу Росії і ЄС. Обидва отримали приблизно однакову увагу.

Відповідно до досліджень у сфері передбачень глобалізація, і світова фінансова криза однаковою мірою вплинуть на майбутнє життя і політику України. Слід також зазначити, що лише чверть україномовних/російськомовних досліджень висвітлюють питання зовнішніх рушіїв. Як наслідок українські/російські дослідження менш схильні розглядати зовнішні чинники як головні рушії українського майбутнього. Відповідно до досліджень у сфері передба-

Малюнок 5.
Рушійні сили майбутніх змін

чень і глобалізація, і світова фінансова криза вплинуть на майбутнє життя і політику України. Англомовні дослідження в основному не звертають уваги на глобальні рушії. Відтак лише два із 32 англомовних досліджень торкаються теми світових рушіїв. У цілому глобальним рушіям щодо України приділено мало уваги в дослідницькій літературі всіма мовами.

І україномовні/російськомовні, і англомовні дослідження приділяють суттєву увагу внутрішнім рушіям. Відповідно до них бажання політичної еліти і структурні реформи стануть головним рушієм майбутніх процесів в Україні. Людський капітал і суспільна поляризація менш описані в дослідженнях, водночас вплив корупції, нерівномірного економічного розвитку і розподілу на східну і західну частини розглядаються як несуттєві.

Психологічні рушії матимуть малий вплив на майбутнє України. Відповідно до дуже незначної кількості досліджень, які звернули увагу на цей рушій, спадок попередньої політичної системи вважається головним психологічним рушієм. Культурне розмаїття і ментальність описані лише в кількох дослідженнях.

МАЙБУТНЄ УКРАЇНИ: СЦЕНАРІЇ

Під час кодування ми також звернули особливу увагу на окремі частини тексту, що містили згадку про специфічних акторів, їхні можливі майбутні дії і наслідки цих дій («Сценарії»), у програмі Nvivo. Різні тексти, пов'язані зі сценаріями, були потім об'єднані і візуалізовані з допомогою програми IBM «Many Eyes» задля виокремлення часто згадуваних тенденцій.

Англійські і українські/російські тексти були проаналізовані окремо, оскільки вони відображають погляд різних шкіл дослідників. Російськомовні і україномовні тексти були перекладені англійською мовою також і проаналізовані разом, оскільки вони відображають здебільшого аналіз українських авторів. Візуалізація сценаріїв здійснена на відповідних малюнках. Розмір слова пропорційний кількості його згадувань.

Англійськомовні сценарії зосереджені переважно на зовнішньополітичних трендах майбутньої України. Вони здебільшого відображають короткострокові тенденції, намагаючись передбачити наслідки нинішньої урядової політики. Аналіз текстів зі сценаріями можна побачити на Малюнку 6.

Автори торкаються теми нинішніх зовнішньополітичних трендів і аналізують здебільшого коротко- і середньострокові наслідки. Відповідно прізвище «Янукович» так часто згадувалося в дослідженнях, оскільки в 2010 (коли більшість досліджень в сфері передбачень були опубліковані) його зовнішньополітичний порядок денний був головним питанням для дискусії в західній експертній спільноті.

Автори здебільшого пов'язують майбутнє України з Росією, розширюючи тему Харківських угод, підписаних в 2010 році, і пролонгацію перебування Чорноморського флоту РФ до 2042. *«Хоч критики харківських домовленостей, що передбачають пролонгування на 30 років перебування Чорноморського флоту РФ в Севастополі, звинувачують Януковича у продажності Дмитрію Медведеву. Короткострокова реальність така, що Флот залишиться у Криму до 2017 року*

пом реструктуризації і закріплення позитивних тенденцій економічного і соціального розвитку».⁸

«Третій сценарій – найсумніший для нас, оскільки він призведе до багатопольярного світу і до нових регіональних конфліктів, спричинених сферами впливу, встановленими регіональними лідерами і регіональними центрами. Третій сценарій означав би втрату нашого суверенітету, оскільки Росія відкрито декларує, що Україна є частиною російської сфери інтересів, вона продовжуватиме реалізацію доктрини обмеженого суверенітету України».⁹

Напрямки зовнішньої політики, згадані дослідниками у сфері передбачень, можуть бути охарактеризовані як Схід (Росія і Китай, Євразія¹⁰) і Захід (ЄС, США). Дехто також згадує Чорноморський блок¹¹ і Східноєвропейську конфедерацію¹² як потенційних партнерів.

Оцінка часу – ще одне важливе питання, про яке варто зауважити. Як видно з Малюнка, розташованого вище, більшість досліджень орієнтовані на коротко- і середньострокові сценарії (до 2015 і 2017).

---

⁸ «Третье, четвертое и пятое национальные сообщения Украины по вопросам изменения климата» (Ministry for Environmental Protection, 2009), http://unfccc.int/resource/docs/natc/ukr_nc5rev.pdf.

⁹ «Украина 2015: факторы стабильности и нестабильности во внешней политике», 2009, http://hvylya.org/index.php?view=article&catid=4%3A2009-04-12-12-01-18&id=525%3A-2015-&format=pdf&option=com_content&Itemid=10.

¹⁰ Богдан Гаврилишин, «Україна в майбутньому геополітичному контексті», 2003, http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/naukma/Sn/2003_22-2/02_gavrylyshyn_b.pdf.

¹¹ Ibid.

¹² Григорій Смітюх, «Шансы на то, что Украина станет до 2018 года парламентской республикой с двухпартийной системой, всемогущим Премьером и конфедеративным внутренним устройством очень велики (прогноз развития Украины)», 2010, <http://www.narodnapravda.com.ua/politics/4b66bb4ee8dfe/>.

ВИСНОВКИ

Добірка досліджень у сфері передбачень свідчить про те, що є можливи-ми багато майбутніх Україн. Із допомогою параметрів і рушіїв ми побачили широкий набір поглядів про те, що може готувати майбутнє. Наші результати, більше того, демонструють залежність української внутрішньої політики від глобальних процесів і тенденцій, які мають місце у справді складному і не-передбачуваному світі. Але ми все-таки хочемо виокремити кілька найбільш домінуючих поглядів про майбутнє України, що впливають із нашого дослі-дження.

Загальні тенденції, виокремлені внаслідок здійсненого аналізу, перед-бачають, що Україна в найближче десятиліття буде сільськогосподарською державою зі зростаючою економікою та модернізованою промисловістю і комунікаціями. Європейська інтеграція, підтримана сильним економічним співробітництвом з ЄС, стане ключовою формотворчою силою внутрішніх процесів. Водночас Україна, найбільш імовірно, буде позаблоковою і утри-муватиметься від військових і політичних альянсів – як НАТО, так і ОДКБ. Ці зміни збігаються з загальними економічними і демографічними тенденціями. Однак політичні еліти і різні закордонні впливи надалі відіграватимуть вирі-шальну роль в формуванні майбутнього країни, що ставить під питання перед-бачуваність напрямків майбутнього розвитку.

Додаток А.

Перелік досліджень, використаних під час мета-аналізу

---

1. «The Middle Class As a Prerequisite for Ukraine's Democratic Future» (Razumkov Centre, 2008), http://www.razumkov.org.ua/eng/files/category_journal/NSD101_eng_1.pdf.
2. «Ukraine In The European Union: Agenda 2020» (Yalta European Strategy, 2006), http://www.forumnetukraine.org/attachments/YES_Agenda2020paper.pdf.
3. «Ukraine's Agriculture: Harvesting the potential?» (European Commission, 2009), http://ec.europa.eu/agriculture/publi/map/03_09.pdf.
4. «Возобновление экономического роста Украины» (McKinsey & Company, 2009), http://www.mckinsey.com/aboutus/Ukraine_Economic_Growth_RUS.pdf.
5. «Всемирный банк пообещал Украине оптимистичное будущее» (Independent Bank Rating Agency, 2010), <http://www.ibra.com.ua/bankovskie-novosti/novosti-po-ukraine/3657-2010-07-03-07-48-49?format=pdf>.
6. «Енергозабезпечення України: погляд у 2050 рік», 2009, http://folk.rv.ua/view_we.php?id=1.
7. «Концепция экономического развития Украины на 2008-2015 гг.» (Foundation for Effective Governance, 2008), http://www.feg.org.ua/docs/ua_economics.pdf.
8. «Концепція «неатомного» шляху розвитку енергетики України», 2006, http://www.ch20.org/ukr/nnconcept_ukr.pdf.
9. «Національна стратегія розвитку 'Україна-2015'», 2009, http://www.uf.org.ua/books/4313166_Strateg%20nov-ost%20230109.pdf.
10. «Почему вымирает Украина?» (Center for Political Forecasting, 2008), <http://www.ua-pravda.com/pochtoviy-yaschik/pochemu-vimiraet-ukraina.html>.
11. «Стратегія інноваційного розвитку України на 2010–2020 роки в умовах глобалізаційних викликів» (Committee on Science and Education of the Parliament of Ukraine, 2009), http://kno.rada.gov.ua/komosviti/control/uk/publish/article?art_id=47920&cat_id=46017.
12. «Стратегія соціально - економічного розвитку Харківської області на період до 2015 року», 2008, http://avakov.com/UserFiles/File/Strategy_2008.pdf.

13. «Третье, четвертое и пятое национальные сообщения Украины по вопросам изменения климата» (Ministry for Environmental Protection, 2009), http://unfccc.int/resource/docs/natc/ukr_nc5rev.pdf.
14. «Украина 2015: факторы стабильности и нестабильности во внешней политике», 2009, http://hvylya.org/index.php?view=article&catid=4%3A2009-04-12-12-01-18&id=525%3A-2015-&format=pdf&option=com_content&Itemid=10.
15. «Украина через 50 лет», 2008, <http://focus.ua/politics/25284>.
16. Alexa Chopivsky, «A Prognosis for Ukraine's Ebbing Democracy» (Open Democracy, 2010), <http://www.opendemocracy.net/od-russia/alexa-chopivsky/prognosis-for-ukraines-ebbing-democracy>.
17. Alexander J. Motyl, «End of Ukraine and Future of Eurasia», 2010, http://www.acus.org/new_atlanticist/end-ukraine-and-future-eurasia.
18. Andreas Umland, «Ukraine's Future: The Precarious Alternatives to an EU Membership Perspective», 2010, <http://globalpolitician.com/26225-ukraine>.
19. Anna Górska, What future for Ukraine? (Center for Eastern Studies, 2005), http://www.osw.waw.pl/sites/default/files/PUNKT_WIDZENIA_11.pdf.
20. Bohdan Hawrylyshyn, Road Maps to the Future (Pergamon Press, 1980), <http://nauka.in.ua/spaw2/uploads/files/Road%20Maps%20to%20the%20Future%2011%20August.pdf>.
21. Daniel Hamilton and Gerhard Mangott, «The New Eastern Europe: Ukraine, Belarus, Moldova», 2007, http://transatlantic.sais-jhu.edu/bin/o/y/new_eastern_europe_text.pdf.
22. Forecasts of the Economic Growth in OECD Countries and Central and Eastern European Countries for the Period 2000-2040, European Forest Sector Outlook Study (NOBE Independent Centre for Economic Studies, 2002), <http://www.unece.org/timber/docs/dp/dp-24-report.pdf>.
23. G. Geletukha et al., «Ukraine: outlook to 2050» (INFORSE-Europe, 2003), http://www.inforse.org/europe/pdfs/VisionUKR_report.pdf.
24. Gaiane Safarova, Sergei Scherbov, and Sergei Pirozhkov, «Future Trends of Population Ageing in Russia and Ukraine: A Probabilistic View», 2008, <http://epc2008.princeton.edu/download.aspx?submissionId=80730>.
25. Gary Espinas, «Ukraine's Defense Engagement with the United States», 2010, http://jia.sipa.columbia.edu/files/jia/53-63_Espinas_0.pdf.
26. James Sherr, «The Enlargement of The West and The Future of Ukraine», 2002, <http://www.globalsecurity.org/military/library/report/2002/G99.pdf>.
27. M. Świącicki, I. Chapko, and L. Tkachenko, «Demographic And Financial Preconditions Of The Pension Reform In Ukraine - Forecast 2050» (Blue Ribbon Analytical and Advisory Centre, 2010), http://www.undp.org.ua/files/en_60467Demography_Pension_ENG.pdf.
28. Malgorzata Jakubiak et al., «Prospects for EU-Ukraine Economic Relations» (Center for Social and Economic Research, 2006), http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=949511.

29. Marybeth Peterson Ulrich, «Ukraine's Military Between East And West», 2007, <http://www.strategicstudiesinstitute.army.mil/pdffiles/pub778.pdf>.
30. Merle Maigre and Philipp Fluri, eds., Almanac on Security Sector Management in Ukraine 2010 (Geneva: Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces, 2010), http://se2.dcaf.ch/serviceengine/Files/DCAF/116499/publicationdocument_single_document/112711f9-6a1b-492d-a3c5-89132660ed6b/en/Ukrainian_SSG_Almanac.pdf.
31. Michael Emerson, «The Prospects of Deep Free Trade between the European Union and Ukraine» (CEPS, 2006), <http://www.ceps.eu/files/book/1321.pdf>.
32. Olga Luk'yanets, Vira Balabukh, and Mykhaylo Sosyedko, «Forecast's Assessment Of Water Content In Ukraine In The First Half Of XXlth Century», 2008, http://www.ksh.fgg.uni-lj.si/bled2008/cd_2008/03_Global%20climate%20change%20and%20hydrological%20processes/013_Lukyans.pdf.
33. Olga Shumylo, «The Debate on the EU Membership Prospects of Ukraine» (Institute of Public Affairs, 2006), <http://www.isp.org.pl/files/8639276030962572001169459002.pdf>.
34. Susanne Nies, «Ukraine – A Transit Country in Deadlock? Four scenarios» (Institut Français des Relations Internationales, 2009), www.ifri.org/downloads/etudeukrainegb_3.pdf.
35. Taras Kuzio and F. Stephen Larrabee, «Don't Lose Ukraine» (RAND, 2010), <http://www.rand.org/commentary/2010/06/25/PS.html>.
36. Vasyl Yurchyshyn, «Scenarios for Economic and Political Development in the Medium and Long-run», 2010, http://www.razumkov.org.ua/upload/yurchyshyn_ec-pol_scen_WIIW_07-2010.pdf.
37. Vitali Silitski and Arkady Moshes, «Political Trends in the New Eastern Europe: Ukraine and Belarus», 2007, <http://www.strategicstudiesinstitute.army.mil/pdffiles/pub781.pdf>.
38. Wiebke Drescher, «The Eastern Partnership and Ukraine; New Label-Old Products», 2009, http://www.zei.de/download/zei_dp/dp_c194_Drescher.pdf.
39. Y. Zhalilo, M. Stepyko, and O. Lytvynenko, Ukraine In The 21st Century. Strategy Of Reforms and Social Consolidation (National Institute For Strategic Studies, 2010), http://old.niss.gov.ua/book/Poslannya_2010/eng.pdf.
40. Богдан Гаврилишин, «Україна в майбутньому геополітичному контексті», 2003, http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/naukma/Sn/2003_22-2/02_gavrylyshyn_b.pdf.
41. В. Геєць, «Прогноз можливих варіантів соціально-економічного розвитку України на найближчі роки та впливу на нього інноваційних факторів», 2005, http://www foresight.nas.gov.ua/DocLib1/_03_socio-economic_prognosis.htm.
42. В. Горбулін, «Державотворення: нові виклики та Україна,» in Національна безпека: український вимір, 2009, 5-10, http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/nac_bez/2009_4/pdf/gorbulin.pdf.
43. В.А. Цветков, «Россия и Украина: перспективы сотрудничества» (Institute of Diaspora and Integration (Institute of CIS countries), 2009), www.cemi.rssi.ru/mei/articles/zvet09-03.pdf.

44. Василий Степаненко, «О настоящем и будущем энергосбережения в Украине», 2009, http://house.domartteplo.com.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=20:o-nastoyashhem-i-budushhem-energoberezheniya-v-ukraine&catid=2:news&Itemid=12.
45. Владимир Стрелецкий, «Прогноз. Будущее Украины, Земли и Вселенной!» (Cominform, 2010), http://www.cominformua.com/cgi-bin/show.pl?lang=ru&action=showstat&sndir=2009_09&razd=8&stat=41&page=10.
46. Володимир Семиноженко, «Україна в 2020 році: дві версії», 2010, <http://www.dknii.gov.ua/index.php/uk/2010-10-05-14-41-28/91-n>.
47. Г.Г. Гелетуа and Т.А. Железная, «Анализ основных положений «Энергетической стратегии Украины на период до 2030 года»» (Institute of Engineering Thermophysics, NASU, 2006), <http://www.biomass.kiev.ua/Assets/files/SrstrategyAnalysis3.pdf>.
48. Григорий Смитюх, «Шансы на то, что Украина станет до 2018 года парламентской республикой с двухпартийной системой, всемогущим Премьером и конфедеративным внутренним устройством очень велики (прогноз развития Украины)», 2010, <http://www.narodnapravda.com.ua/politics/4b66bb4ee8dfe/>.
49. Е. Хлобистов and Л. Жарова, «Глобальні виклики др. Сталого розвитку України: погляд у 2020 рік», 2008, http://www.nbu.gov.ua/Portal/Soc_Gum/En/RE/2008_5_4/zbirnuk_RE_4_189.pdf.
50. Игорь Гошовский and Дария Исакова, «В будущем Украина будет аграрной страной», 2010, <http://www.investgazeta.net/politika-i-ekonomika/v-buducshem-budet-agrarnoj-stranoj-159830/>.
51. І. Жданов and Ю. Якименко, «Україна у ХХІ столітті: виклики для політичної еліти», 2003, <http://www.dt.ua/articles/37154?section=newspaper#article>.
52. І. Іваненко, «Участь України у міжнародній трудовій міграції», 2008, http://www.rusnauka.com/14_NPRT_2010/Economics/66743.doc.htm.
53. Л. Литвинський and О. Пуртов, «Розвиток ядерної енергетики в Україні. Необхідність, недоліки та переваги», 2006, http://www.kinr.kiev.ua/NPAE_Kyiv2006/proc/Litvinsky.pdf.
54. Леонід Ильчук, Концепція демографічного розвитку України на 2005-2015 рр. (проект) (National Academy of Sciences of Ukraine Institute of Demography and Social Studies, 2010), http://cpsr.org.ua/index.php?view=article&catid=20%3A2010-06-13-21-06-26&id=34%3A-2005-2015-&format=pdf&option=com_content&Itemid=27.
55. Максим Благонравин, «Иновационные технологии Украины, выгодные инвестиции, мобильные телефоны и Интернет», 2010, http://www.artkis.ru/it_jump.php.
56. Михайло Гончар, «Ініціатива 'Східного партнерства' ЄС: оцінка та перспективи розвитку додаткових інтеграційних можливостей для України» (Ukrainian Center for Independent Political Research, 2009), http://www.ucipr.kiev.ua/files/books/EaP_Energy11Jun09.pdf.
57. Н. Власенко, «Комплексний демографічний прогноз України на період до 2050 р», 2006, <http://www.idss.org.ua/Prognoz%20Ukrain.pdf>.

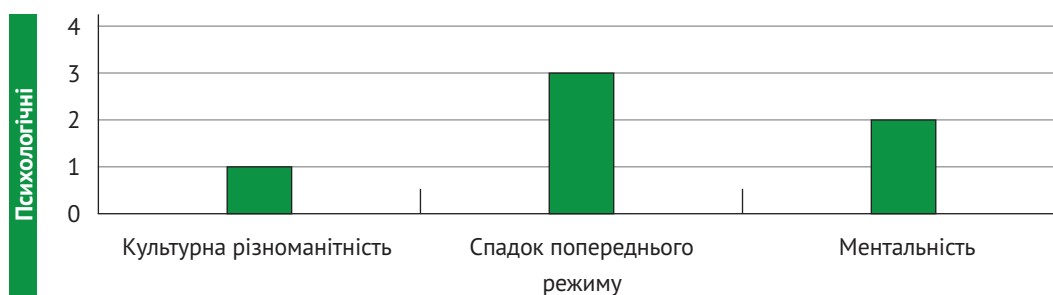
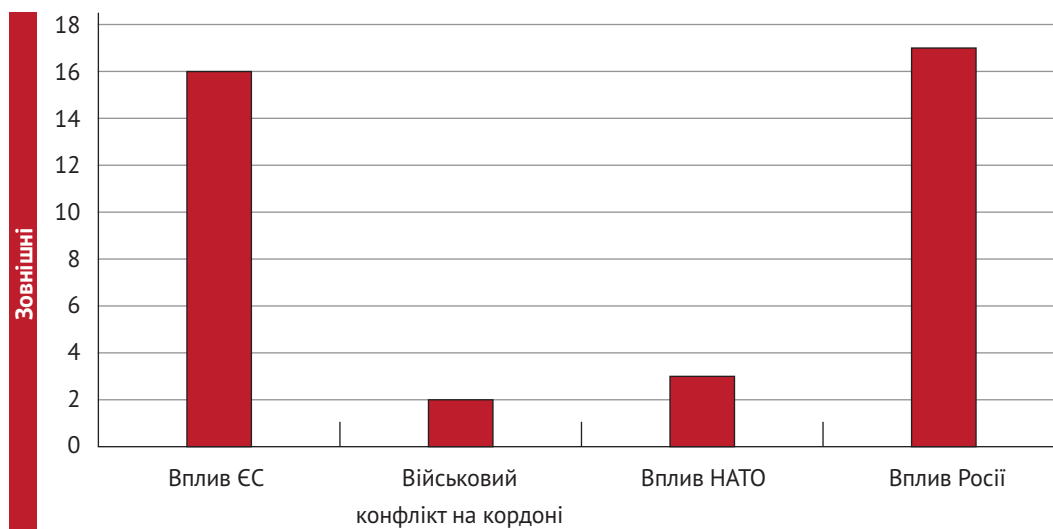

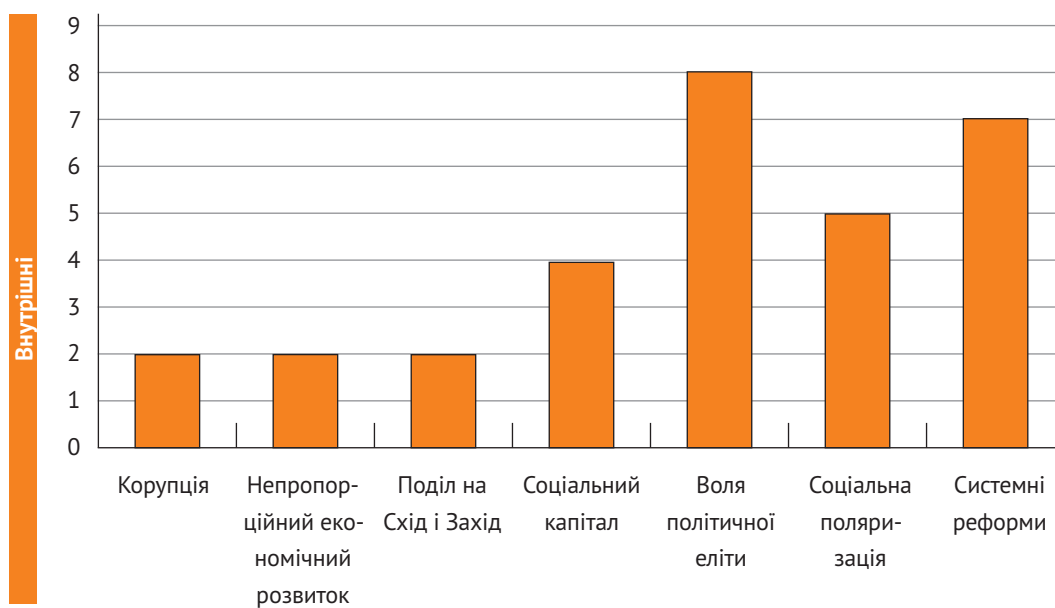
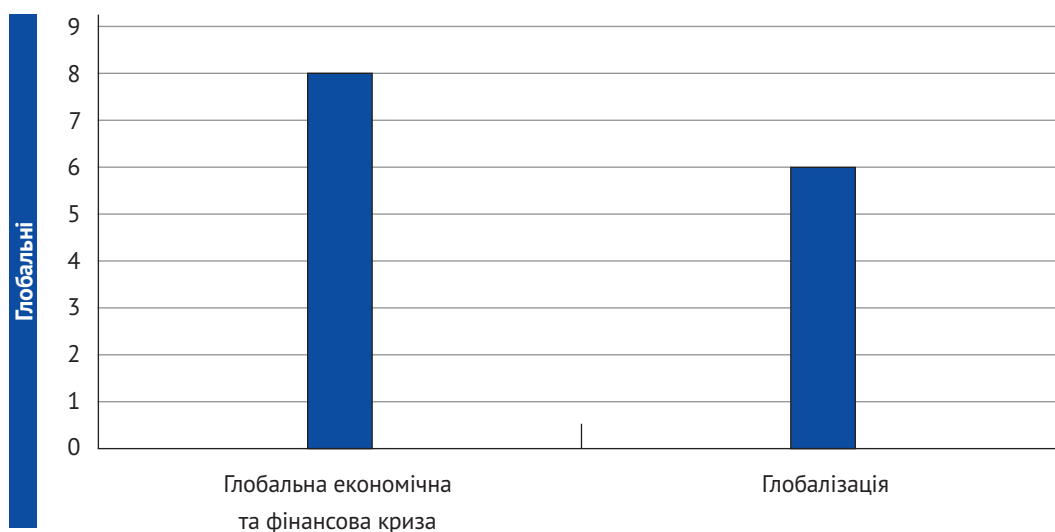
58. Н.В. Максимюк, «Государственная стратегия развития индустрии туризма Украины», 2010, http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Npchdu/Economy/2010_120/120-15.pdf.
59. Надія Степула, «Перспективи України – пролізти крізь вушко голки» (Radio Liberty, 2010), <http://www.radiosvoboda.org/content/article/2018826.html>.
60. Олександр Дергачов, «Позиція України відносно європейської політики сусідства (ENP) та перспективи співпраці з ЄС» (Friedrich Ebert Stiftung, 2007), http://www.dcenter.ru/eaes/lit/07_04_3.pdf.
61. П. Шевчук and Г. Малинецкий, Прогноз рівня освіти населення України до 2050 р, 2006, <http://dspace.nbu.gov.ua:8080/dspace/bitstream/handle/123456789/11681/08-Shevchuk.pdf?sequence=1>.
62. Петро Масляк, «Куди йде Україна: геостратегічний прогноз футуролога», 2010, <http://sd.org.ua/news.php?id=18855>.
63. Петро Порошенко, «Зовнішня політика України: здобутки, проблеми, перспективи», Національна безпека і оборона, no. 2 (2010): 2-5.
64. Сергей Ермилов, «Энергетическая стратегия Украины на период до 2030 года: проблемные вопросы содержания и реализации», Зеркало недели, 2006, 20 edition, <http://www.zn.ua/articles/46810>.
65. Сергей Иванов, «Кадыров предсказывает Украине будущее аналогичное с Чечней», 2010, <http://www.gtrribune.ru/home/politica/2665-2010-06-24-11-16-34.pdf>.
66. Тарас Кузьо and Стивен Ларраби. «Не теряйте Украину» (Project Syndicate, США), 2010. <http://rus.ruvr.ru/2010/06/28/10857655.html>.
67. Франк Майсснер and Фалько Укердт, «Розвиток відновлюваних джерел енергії в Україні: потенціал, перешкоди і рекомендації щодо економічної політики» (BE Berlin Economics GmbH, 2010), http://www.ier.com.ua/files/Projects/2010/2010_13/BE-Studie-ErneuerbareEnergien-ukr_final.pdf.
68. Ярослав Довгопол, «'Північний потік'. Перспективи газотранспортного сектору України» (Ukrainian Center for Independent Political Research, 2010), <http://www.ucipr.kiev.ua/modules.php?op=modload&name=News&file=article&sid=603277307&mode=thread&order=0&thold=0>.

Додаток В.

Необроблені дані

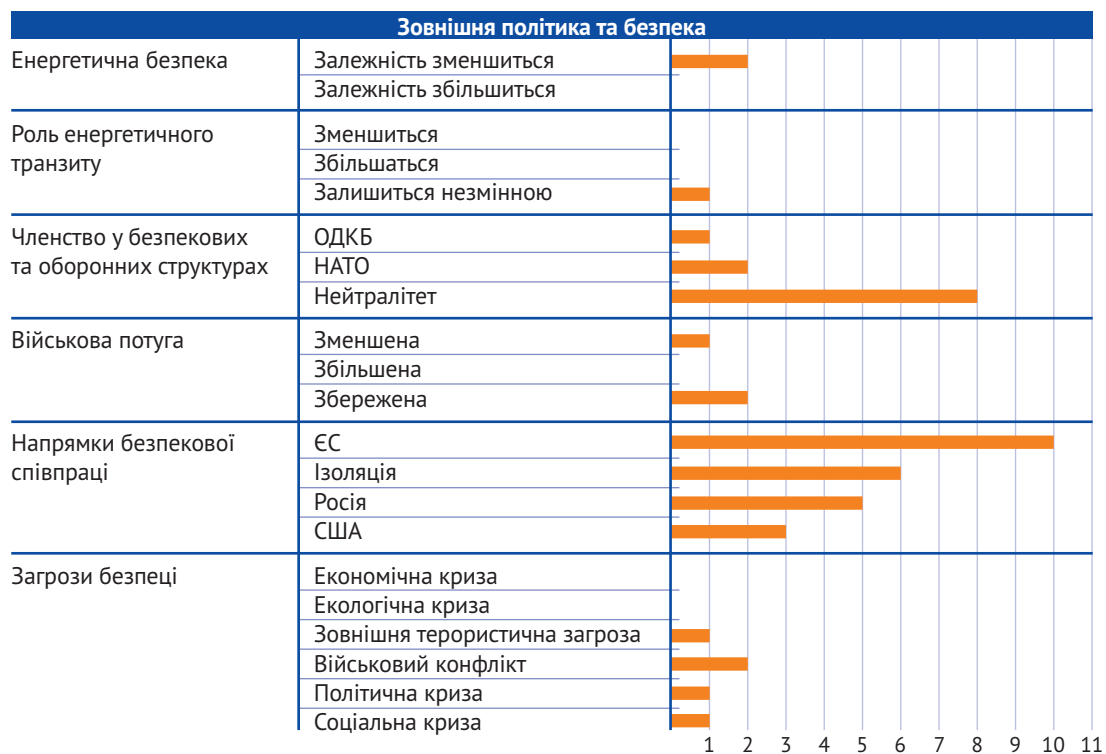
Рушійні сили за типом (до стор. 14)

Параметри за категоріями (до стор. 10)

UKRAINE @ 20 YEARS – WHERE DO WE GO FROM HERE?

УКРАЇНА В 20 РОКІВ –
КУДИ ЙДЕМО ДАЛІ?

Kyiv
2011

This report was prepared within the framework of the project implemented jointly by the Institute of World Policy (Ukraine) and The Hague Centre for Strategic Studies (the Netherlands). This study was made possible thanks to the support of the International Renaissance Foundation.

The contents of this study are the sole responsibility of its authors and do not necessarily reflect the views of the International Renaissance Foundation.

No part of this paper may be copied in any manner whatsoever, including graphically, electronically or photo-processing, nor may it be used in any format whatsoever without acknowledging the primary source.

Expert group:

Olga Zelinska

Nadiia Khvan

Stephan De Spiegeleire

© 2011, Institute of World Policy

© 2011, The Hague Centre for Strategic Studies

INTRODUCTION

This year Ukraine celebrates 20 years of independence.

This date is often regarded as a threshold that Ukraine as a nation has crossed. At the same time it also raises questions about the country's future – how Ukraine will develop in another 10 years.

The policy paper “*Ukraine's Futures*” is an attempt to summarize the existing research in the area of prognosis and forecast regarding the future of Ukraine in an unbiased and balanced way. We do not aspire to forecast the single most plausible future or to provide ready-made policy options and recipes. Our premise is that the future is plural, complex and constantly accelerating – and that both Ukrainian policy choices and future external developments will still have a ‘say’ in the country’s future. But we do hope that by presenting an overview of various views on the future, we can provide Ukrainian decision-makers, experts, and the public at large with some insight into the future challenges and thus trigger a broader discussion on how to address them. As we believe deeply, this analysis will also stipulate the improvement of the quality of the decisions made by the Ukrainian authorities.

The Hague Centre for Strategic Studies (the Netherlands) has significant expertise in the production of policy papers-foresights. We’d like to underline “foresights”, but not “prognoses”. Using the specially developed algorithms, The Hague Centre for Strategic Studies carries out detailed analysis on different issues. These policy papers may appear boring to those who are looking for scoops like “when is the world going to end?”. However, such analytical reports will be useful for those who make the decisions and, consequently, define the future.

The Institute of World Policy (Ukraine) became one of the leading regional partners of The Hague Centre for Strategic Studies (the Netherlands), getting

an opportunity to learn from the experiences of a competent Western European research organization. The researchers of our Institute contributed to the realization of extensive studies on the hottest issues in the sphere of international security. Namely, our researches took part in the development of global analyses “The Future Nature of Conflict”, “Cybersecurity”, “Demographic Shifts”, “The Rise of Asia” and some others.

“*Ukraine’s Futures*” is a policy paper initiated by the Institute of World Policy and prepared using the methodology of The Hague Centre for Strategic Studies. Above 60 Ukrainian and foreign works were analyzed within this project.

The Institute of World Policy would like to express its gratitude to The Hague Centre for Strategic Studies for this partnership and to the International Renaissance Foundation for its support.

Viktor SHLINCHAK,
Chair of Supervisory Board
Institute of World Policy

Alyona GETMANCHUK,
Director
Institute of World Policy

A WORD ON METHODOLOGY

The paper “*Ukraine’s Futures*” was prepared jointly by the Institute of World Policy (Kyiv, Ukraine) and the The Hague Center for Strategic Studies (The Hague, the Netherlands) in the framework of the project “Enhancing Ukraine’s Foresight Capacity”, supported by the International Renaissance Foundation.

The paper applies a unique methodology we call ‘Metafore’, which attempts to present a dispassionate overview of the bandwidth of views about the future of any given topic – in this case the Future of Ukraine¹. To do this, we collected a wide range of ‘serious’ studies coming from Ukrainian and non-Ukrainian academia, research institutes, think tanks and expert opinions². We then identified the most important aspects of the future of Ukraine that are described in these studies and coded those for every single study. The results then present an overview of the range of views.

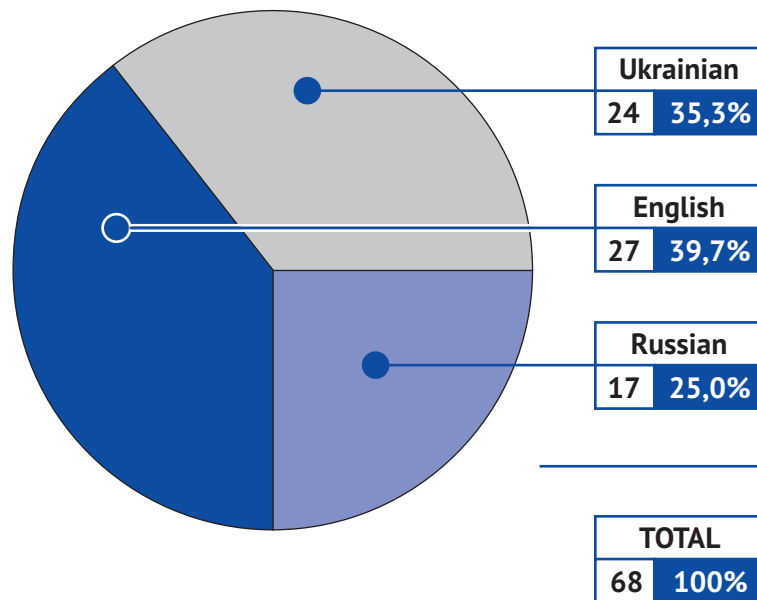
¹ The Metafore protocol has been applied by the The Hague Centre for Strategic Studies on a wide number of studies. For more information, see <http://www.hcss.nl/research-programs/strategic-futures/>.

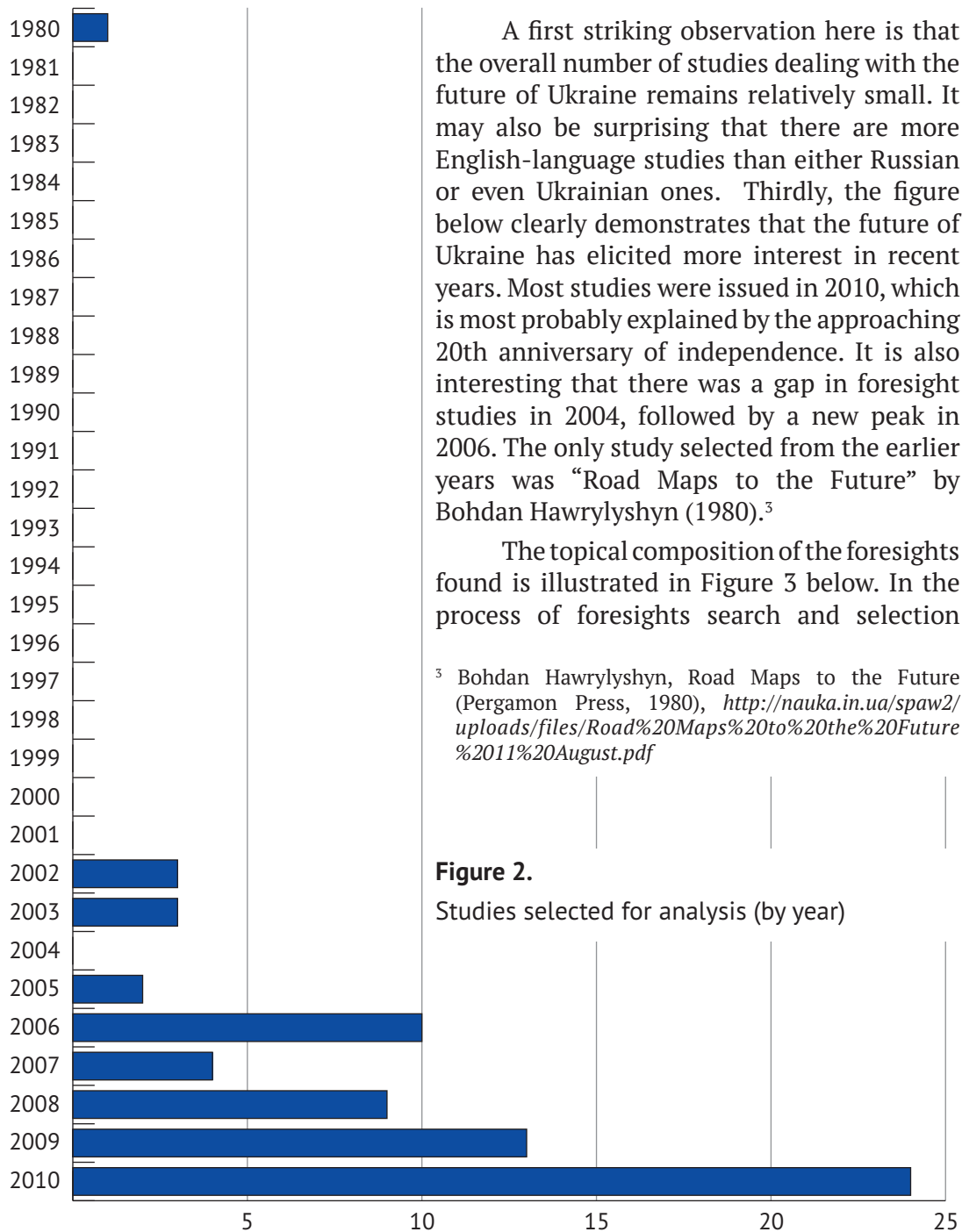
² To avoid various personal biases, the literature was selected by a strict search algorithm, composing of three ‘baskets’: the ‘future’ basket, ‘Ukraine’ basket and ‘development’ basket. The normal search algorithm would look like this: (future OR prognosis OR 2020 OR 2030 OR 2050) AND (Ukraine) AND (Development) filetype:pdf

UKRAINE'S FUTURES: STUDIES

This project found a grand total of 68 studies dealing with the future of Ukraine. The detailed foresights composition is presented in the Figure 1 below. An interesting observation is related to the Russian-language foresights that were selected for the study. Only 3 out of total 17 Russian-language selected foresights were issued by the Russian authors, the rest 14 belong to Ukrainian authors, and were written in Russian.

Figure 1.
Studies selected for analysis (by language)

Figure 2.

Studies selected for analysis (by year)

UKRAINE'S FUTURES: WHAT MIGHT CHANGE?

The first topic we analyzed represents the aspects (which we call 'parameters') of Ukraine that these studies see as possibly changing in the future in 4 key areas: the economy, polity and society, as well as in foreign and security policy⁵. The visual explanation highlighting the weight of parameter sphere in the entire foresight pool (the size of the rectangle), as well as the importance of sub-categories and certain parameter values is represented in the Figure 4 (page 40).

The majority of the foresights both in Ukrainian/Russian and English language domain focus on economic parameters in general and development by sector in particular. According to these studies, agriculture is the primary sector that will experience development in the future. Other sectors including infrastructure, industry, services, tourism, and construction are comparatively less mentioned and receive relatively equal attention.

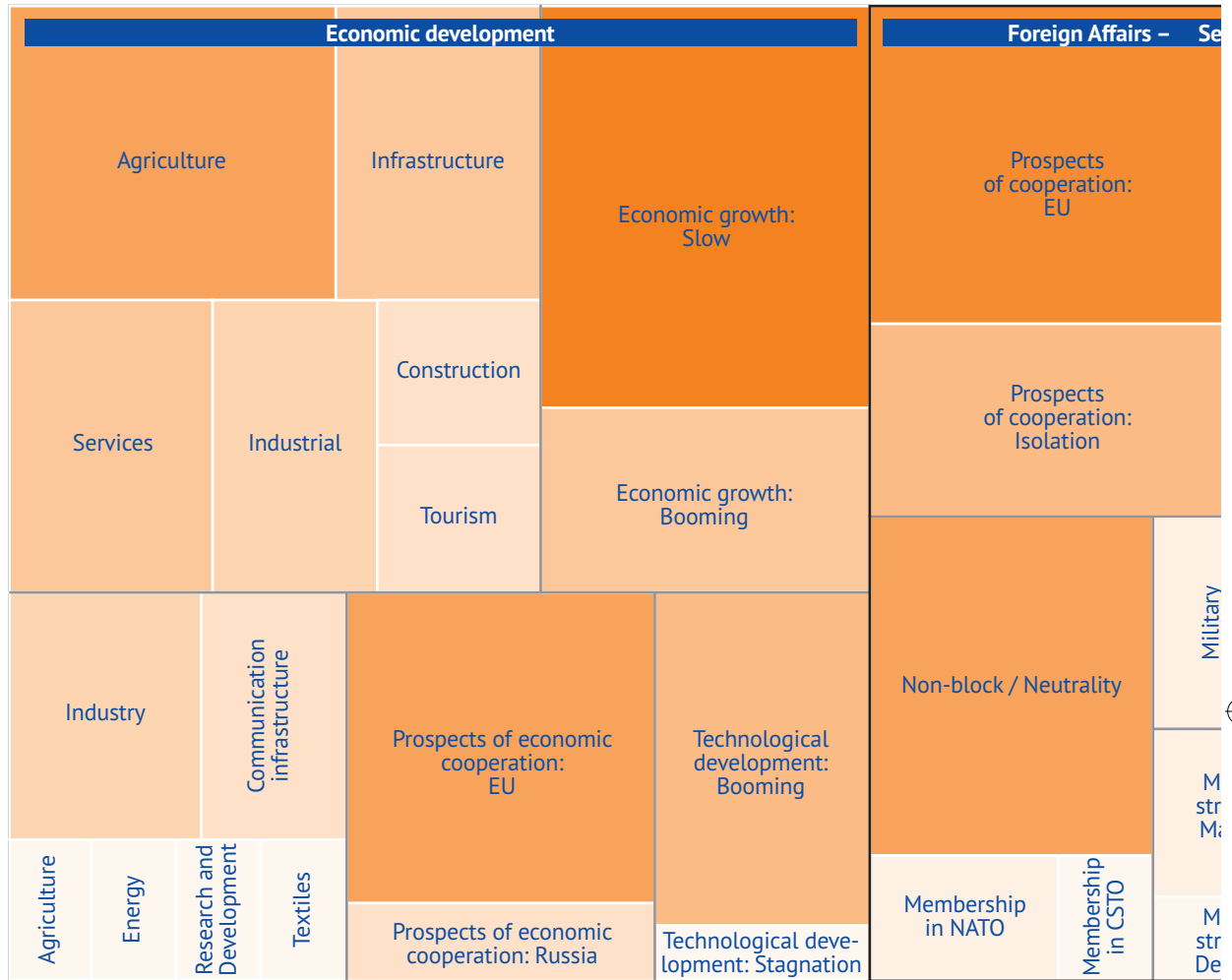
Both Ukrainian/Russian and English foresight studies expect growth of Ukrainian economy. However, the majority of the studies state that this growth will be slow, while only Ukrainian foresights consider booming growth. However, it is important to note that none of the experts expects stagnation of the Ukrainian economy.

The only prospective investment areas that receive significant attention in the foresight literature are industry and communication. Other sectors are considered by the experts not to be so attractive for future investments.

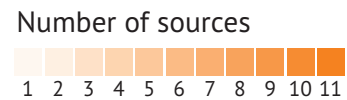
Both Ukrainian/Russian and English foresight studies concur that economic cooperation with the EU is likely to be the dominant vector of Ukraine's development. At the same time, according to the English language foresight literature, economic cooperation with Russia is less likely to be developed in the future.

---

⁵ English, Ukrainian and Russian-language studies were coded using a single coding scheme. The results of coding, in form of charts, representing the number of studies mentioning certain parameter were later visualised using the Treemap, developed by IBM by the means of Manyeyes on-line service.

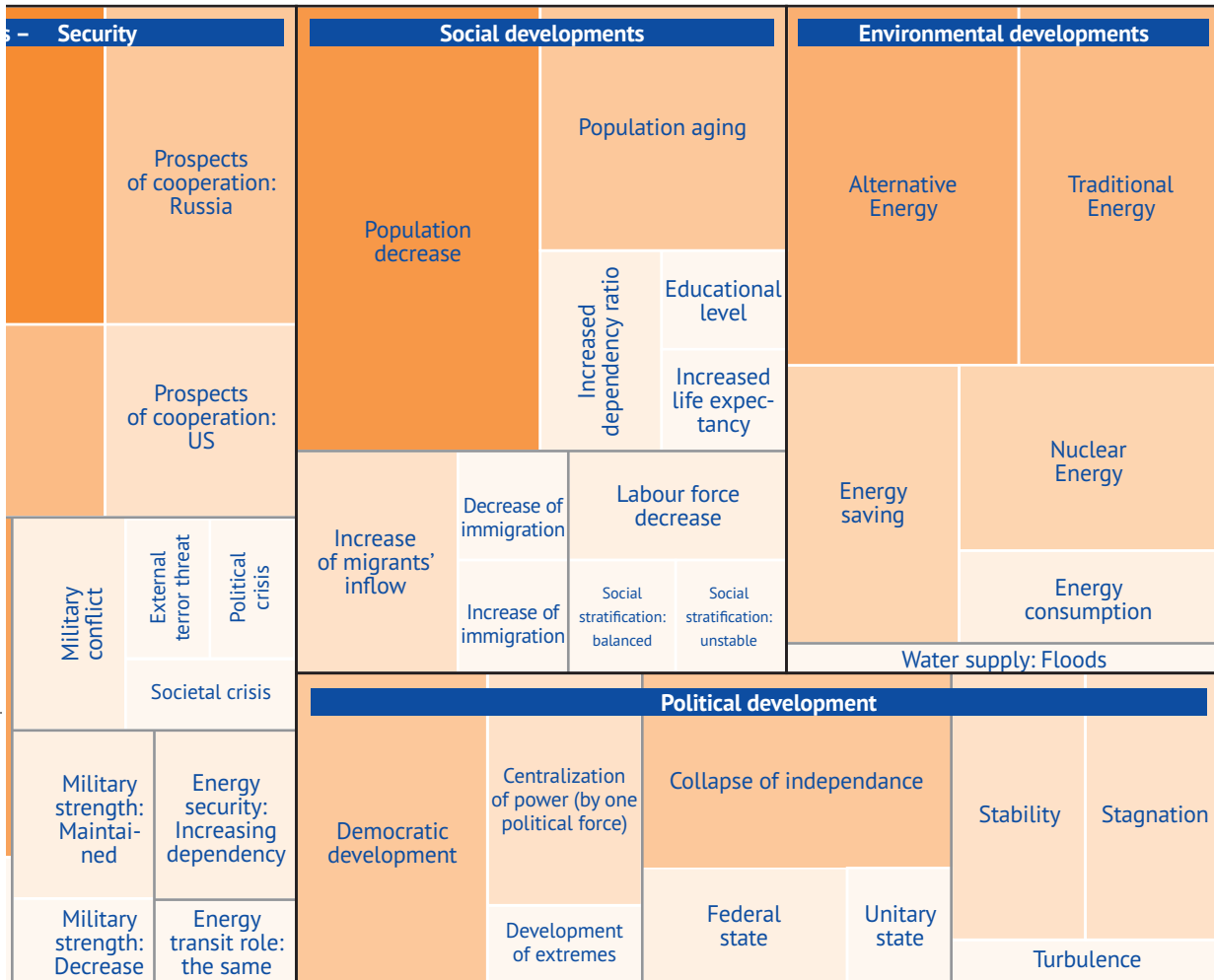

Figure 4.
Parameters of Future Changes

The vast majority of the foresights, mainly in the Ukrainian language domain, foresee booming technological development of Ukraine in the future. Only one foresight mentions the stagnation of the Ukrainian technological sphere. At the same time, generally, the issue of technological development is not widely covered in the foresights.

According to these studies, the major environmental issue for Ukraine will be connected to primary energy sources. Experts consider alternative energy as the most promising one, although the development of traditional sources including nuclear are also often mentioned along with energy saving technologies. A few Ukrainian/Russian foresights expect substantial growth of energy consumption in Ukraine.

Water resources and fresh water supply in Ukraine are basically ignored by the foresight community. Only one study mentions the growing probability of floods in the future and deterioration of water resources.

Foreign affairs and security issues are not mentioned very frequently in the scenarios of the Ukrainian future. Basically prospects of cooperation and membership in security and defense structures are two main issues covered by the foresight literature. Energy transit role, energy security, military strength, and security threats received far less attention from both Ukrainian/Russian and English foresight community.

As with the aforementioned economic cooperation, the majority of the authors talk about more cooperation with the EU. Other options including stronger cooperation with Russia, the USA or isolation received less attention. These foresight studies see Ukraine as less likely to join either CSTO or NATO and most likely to stay neutral. Equal numbers of Ukrainian/Russian and English language foresights agree on this point.

No particular security threat can be derived from the foresights' analysis. Only a few foresights mention external terror, military conflict, political and societal crises as potential security threats that will affect Ukraine in the future.

According to the foresight literature, political development is very likely to change the future of Ukraine. The majority of the foresights state that the destabilization of national sovereignty could bring Ukraine to the collapse of independence and the country could become a part of either some union or another state.

Expert views on the future political situation are diametrically opposed. Half of the foresights expect stable political development, while another half foresees stagnation. None of the authors emphasize deterioration. This situation shows that the future political situation is quite unclear.

The majority of these foresights see Ukraine experiencing further democratic development in the future. Centralization of power and development of the extremes are seen as less likely, though a few foresights do mention these as possibilities.

In general, social development receives considerably less attention of the foresight community. Civil society, social stratification and labor issues are practically ignored by the experts. The majority of the foresights focus on the demographic situation and particularly its deterioration. Ukraine is very likely to face population decrease, ageing, and increased dependency ratio in the nearest future. Other associated factors will also include labor force decrease and increased immigrants' inflow.

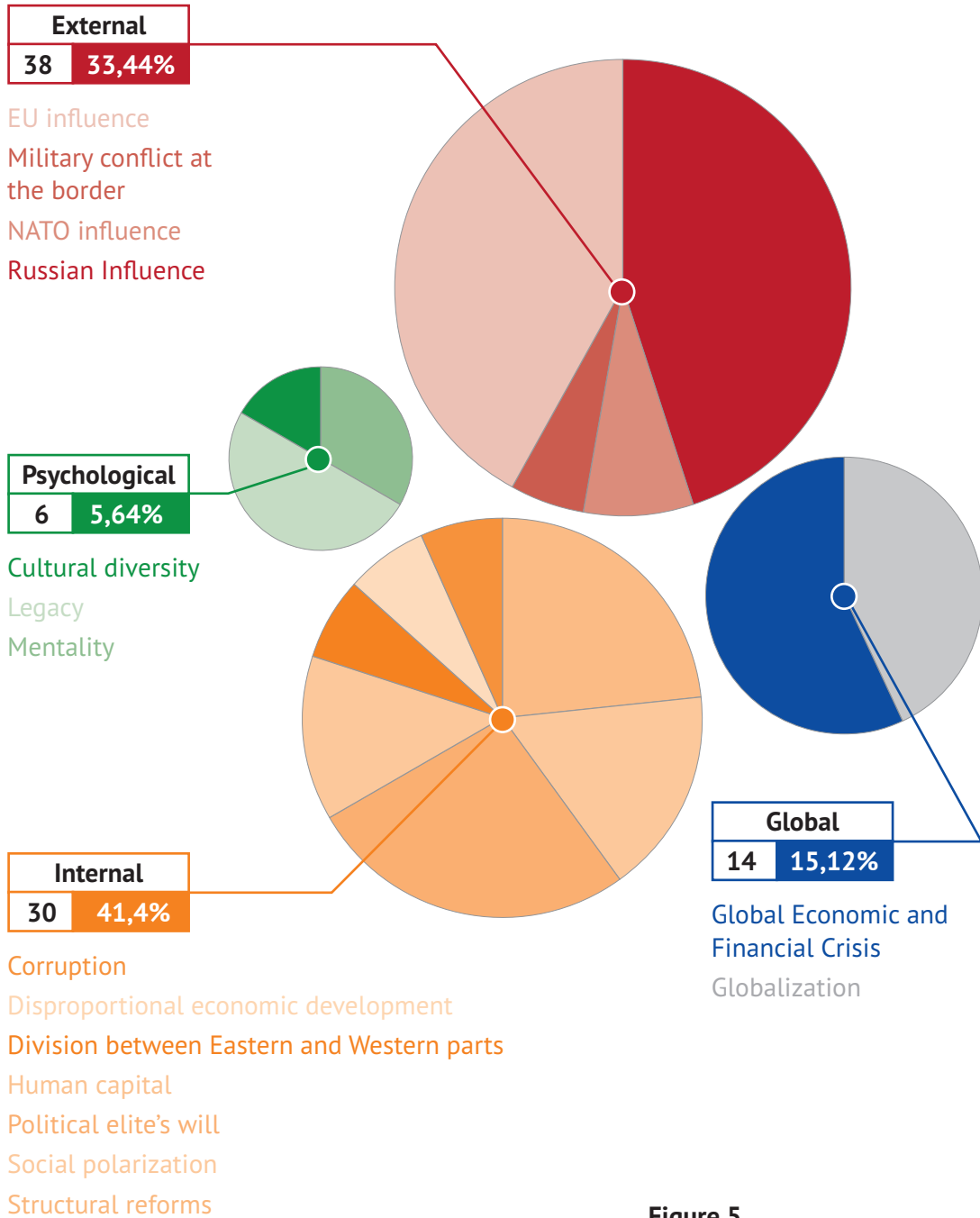
UKRAINE'S FUTURES: DRIVERS

The second big question we asked concerns the main triggers ('drivers') of future change. These forces were categorized into *Global* (global economic crisis, globalization), *External* (EU influence, Russian influence, NATO's influence, or the possibility of a military conflict at Ukrainian border), *Internal* (corruption, disproportional economic development, discrepancy between Eastern and Western parts of the country, human capital, will of political elite to lead the country in the certain direction, social polarization, and need or possibility of structural reforms) and *Psychological* (cultural diversity, legacy of the previous regime, mentality of Ukrainians). The visualization of the Drivers is presented in the Figure 5 (page 44).

The graph clearly demonstrates the prevalence of the external factors, namely the influence of the EU and Russian influence that will most likely influence the future developments in Ukraine. The role of political elites, an internal factor, in defining future of the country is also remarkable. At the same time psychological drivers, like mentality or legacy of previous regime, stopped playing an important role in determining future developments, which diminishes the role of 'path dependency' theory. The detailed analysis of critical trends is provided below.

The majority of foresight studies in both English and Ukrainian consider external drivers as the main factor that will influence the future of Ukraine. Out of five options, the main attention of the foresight literature is focused on the two drivers: Russian and EU influences. Both receive approximately equal attention. According to the foresight literature, NATO influence and military conflict are much less likely to impact the future of Ukraine. It should be also noted that only one quarter of the foresights covering external drivers were represented by Ukrainian/Russian language domains. Consequently, Ukrainian/Russian foresight literature is less likely to consider external factors as the main drivers of the Ukrainian future.

According to the foresight literature, globalization and the global financial crisis will to equal extend affect the future life and policy of Ukraine. English language domain studies generally ignore global drivers. Thus, only two out of

Figure 5.
Drivers of Future Changes

thirty two English foresights touch upon global drivers. In general, global drivers gain minor attention in the foresight literature of both language domains.

Both Ukrainian/Russian and English foresight studies pay considerable attention to internal drivers. According to them, the will of the political elite and structural reforms will become the main driver for the future processes in Ukraine. Human capital and social polarization receive less coverage while the influence of corruption, disproportional economic development and division between Eastern and Western parts are considered as insignificant.

As stems from the foresight literature, psychological drivers have minor influence on the future of Ukraine. According to the very few foresights which do touch upon this driver, the legacy of the previous political system is considered to be the main psychological driver. Cultural diversity and mentality are addressed only by a couple of Ukrainian/Russian foresights.

UKRAINE'S FUTURES: SCENARIOS

In the coding process we also paid special attention to separate pieces of text containing specific actors, their possible future actions and the consequences of these action ('Scenarios') in Nvivo software. Different scenario-related texts were afterwards merged together and visualized using IBM software 'Many Eyes' in order to extract frequently mentioned tendencies.

English and Ukrainian/Russian texts were analyzed separately, as they reflect the viewpoint of different schools of researchers. Russian and Ukrainian texts were translated in English as well and analyzed jointly, as they reflect the foresight analysis of Ukrainian authors mostly. The visualization of scenarios is placed in the Figures below. The size of a word is proportional to the quantity associated with that word, which, in the case of free text, is the word count.

English-language scenarios concentrate mainly on Ukrainian future foreign policy developments. They cover mostly short-term trends, attempting to develop the consequences of the present governmental policies. The analysis of the scenarios' text is provided at the Figure 6 below.

Authors touch upon current foreign policy trends and analyze mostly short and medium term consequences. Due to this "Yanukovich" was so frequently mentioned in the studies, as in 2010 (when most of the foresights were issued) his foreign policy agenda was a primary issue for discussion in Western expert community.

Authors mostly connect Ukraine's future with Russia, expanding further the topic of the Kharkiv agreements, signed in 2010, and the prolongation of Russian Federation's Black Sea Fleet stay until 2047. *"Although critics of Yanukovich's agreement to extend the Black Sea Fleet's base in Sevastopol for 30 years accuse him of selling out to Russian President Dmitry Medvedev, the short-term reality is that the fleet would have stayed in the Crimea until 2017 anyway. The long-term prospects, however, are different. The continued presence of the fleet until 2047—in conjunction with Yanukovich's apparent desire to forge the closest possible economic, cultural, political,*

*“The third scenario is the saddest to us, as that trend will lead to a multipolar world and new regional conflicts caused by spheres of influence captured by regional leaders and regional centers. The third scenario would mean the loss of our sovereignty, as Russia openly declares that Ukraine is a part of the Russian sphere if interest, it will continue to implement the doctrine of limited sovereignty against Ukraine”.*¹⁰

Foreign policy directions, mentioned by foresight authors can be characterized as East (Russia and China, Eurasia¹¹) and West (EU, USA). Some also mention Black Sea Union¹², and Eastern European confederation¹³ as potential partners.

Time estimates is another important thing to mention. As one can see in the Figure above most foresights draw short and medium-term scenarios (until 2015 and 2017).

---

¹⁰ “Ukraina 2015: faktory stabil’nosti i nestabil’nosti vo vneshnej politike” [Ukraine 2015: the factors of stability and instability in the foreign policy], 2009, http://hvylya.org/index.php?view=article&catid=4%3A2009-04-12-12-01-18&id=525%3A-2015-&format=pdf&option=com_content&Itemid=10.

¹¹ Bohdan Havrylyshyn, “Ukrayina v majbutn’omu heopolitychnomu konteksti” [Ukraine in the future geopolitical context], 2003, http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/naukma/Sn/2003_22-2/02_gavrylyshyn_b.pdf.

¹² *Ibid.*

¹³ Grigorij Smitjuh, “Shansy na to, chto Ukraina stanet do 2018 goda parlamentskoj respublikoj s dvuhpartijnoj sistemoj, vsemogushhim Prem’erom i konfederativnym vnutrennim ustrojstvom ochen’ veliki (prognoz razvitija Ukrainy)” [The chances that Ukraine will become year 2018 a parliamentary republic with a two-party system, all-powerful Prime-minister and Confederate internal structure are very large (the forecast for Ukraine)], 2010, <http://www.narodnapravda.com.ua/politics/4b66bb4ee8dfe/>.

CONCLUSIONS

The set of foresights that were collected for this project clearly indicates that many future Ukraines are conceivable. Both on the parameters and the drivers we notice a fairly broad range of views on what the future might hold. Our results, moreover, highlight the dependency of Ukraine's domestic situation on global processes and developments happening in truly complex and uncertain world. But we still want to tease out a few of the more dominant views about the future of Ukraine as they emerge from this study.

The general tendencies drawn out of the executed analysis suggest that Ukraine in the nearest decade will be an agricultural state, with a growing economy, and modernized industry and communications. European integration, supported by strong economic cooperation ties with the EU will become a key framing force of internal developments. At the same time Ukraine will most likely be neutral and stay out of military and political alliances – both NATO and CSTO. These changes are very much in line with the general global economic and demographic developments. However political elites and various external influences will continue to play the decisive role in shaping the country's future, which questions the predictability of future development directions.

ANNEX A.

List of foresights used in meta-Analysis

---

1. Bohdan Hawrylyshyn, *Road Maps to the Future* (Pergamon Press, 1980), <http://nauka.in.ua/spaw2/uploads/files/Road%20Maps%20to%20the%20Future%2011%20August.pdf>.
2. James Sherr, "The Enlargement of The West and The Future of Ukraine", 2002, <http://www.globalsecurity.org/military/library/report/2002/G99.pdf>.
3. *Forecasts of the Economic Growth in OECD Countries and Central and Eastern European Countries for the Period 2000-2040*, European Forest Sector Outlook Study (NOBE Independent Centre for Economic Studies, 2002), <http://www.unece.org/timber/docs/dp/dp-24-report.pdf>.
4. G. Geletukha et al., "Ukraine: outlook to 2050" (INFORSE-Europe, 2003), http://www.inforse.org/europe/pdfs/VisionUKR_report.pdf.
5. Bohdan Havrylyshyn, "Ukrayina v majbutn'omu heopolitychnomu konteksti" [Ukraine in the future geopolitical context], 2003, http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/naukma/Sn/2003_22-2/02_gavrylyshyn_b.pdf.
6. Zhdanov and Yu. Yakymenko, "Ukrayina u XXI stolitti: vyklyky dlya politychnoyi elity" [Ukraine in the XXI Century: Challenges for the Political Elite], 2003, <http://www.dt.ua/articles/37154?section=newspaper#article>.
7. Anna Górska, *What future for Ukraine?* (Center for Eastern Studies, 2005), http://www.osw.waw.pl/sites/default/files/PUNKT_WIDZENIA_11.pdf.
8. V. Heyets, "Prohnoz mozhyvyx variantiv social'no-ekonomichnoho rozvytku Ukrayiny na najblyzhchi roky ta vplyvu na n'oho innovacijnyx faktoriv" [The prognosis on possible options for socio-economic development of Ukraine in the coming years and the impact of innovation factors], 2005, http://www foresight.nas.gov.ua/DocLib1/_03_socio-economic_prognosis.htm.
9. Michael Emerson, "The Prospects of Deep Free Trade between the European Union and Ukraine" (CEPS, 2006), <http://www.ceps.eu/files/book/1321.pdf>.
10. Malgorzata Jakubiak et al., "Prospects for EU-Ukraine Economic Relations" (Center for Social and Economic Research, 2006), http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=949511.
11. Olga Shumylo, "The Debate on the EU Membership Prospects of Ukraine" (Institute of Public Affairs, 2006), <http://www.isp.org.pl/files/8639276030962572001169459002.pdf>.

12. N. Vlasenko, "Kompleksnyj demohrafichnyj prohnoz Ukrayiny na period do 2050" [Comprehensive demographic forecast of Ukraine till 2050], 2006, <http://www.idss.org.ua/Prognoz%20Ukrain.pdf>.
13. G.G. Geletuha and T.A. Zheleznaia, "Analiz osnovnyh polozhenij «jenergeticheskoi strategii Ukrainy na period do 2030 goda»" [Analysis of the main provisions of the "Energy Strategy of Ukraine till 2030"] (Institute of Engineering Thermophysics, NASU, 2006), <http://www.biomass.kiev.ua/Assets/files/SrstrategyAnalysis3.pdf>.
14. S. Ermilov, "Jenergeticheskaja strategija Ukrainy na period do 2030 goda: problemnye voprosy soderzhanija i realizacii" [The Energy Strategy of Ukraine till 2030: the problematic issues of content and implementation], Zerkalo nedeli [Mirror of the Week], 2006, 20 edition, <http://www.zn.ua/articles/46810>.
15. L. Lytvynskij and O. Purto, "Rozvytok yadernoi enerhetyky v Ukraini. Neobhidnist', nedoliky ta perevahy" [Development of nuclear energy in Ukraine. The need, advantages and disadvantages], 2006, http://www.kinr.kiev.ua/NPAE_Kyiv2006/proc/Litvinsky.pdf.
16. P. Shevchuk and G. Malynckij, "Prohnoz rivnyia osvity naselennya Ukrainy do 2050 [Forecast level of education of Ukraine to 2050], 2006, <http://dspace.nbuv.gov.ua:8080/dspace/bitstream/handle/123456789/11681/08-Shevchuk.pdf?sequence=1>.
17. "Konceptiya «neatomnoho» shlyaxu rozvytku enerhetyky Ukrainy" [Concept of Non-nuclear power industry of Ukraine], 2006, http://www.ch20.org/ukr/nconcept_ukr.pdf.
18. "Ukraine In The European Union: Agenda 2020" (Yalta European Strategy, 2006), http://www.forumnetukraine.org/attachments/YES_Agenda2020paper.pdf.
19. Dr. Oleksander Derhachov, "Ukraine's Position on European Neighbourhood Policy (ENP) and Prospects for Cooperation with the EU" (Friedrich Ebert Stiftung, 2007), http://www.dcenter.ru/eaes/lit/07_04_3.pdf.
20. Daniel Hamilton and Gerhard Mangott, "The New Eastern Europe: Ukraine, Belarus, Moldova", 2007, http://transatlantic.sais-jhu.edu/bin/o/y/new_eastern_europe_text.pdf.
21. Vitali Silitski and Arkady Moshes, "Political Trends in the New Eastern Europe: Ukraine and Belarus", 2007, <http://www.strategicstudiesinstitute.army.mil/pdffiles/pub781.pdf>.
22. Marybeth Peterson Ulrich, "Ukraine's Military Between East And West", 2007, <http://www.strategicstudiesinstitute.army.mil/pdffiles/pub778.pdf>.
23. Olga Luk'yanets, Vira Balabukh, and Mykhaylo Sosyedko, "Forecast's Assessment Of Water Content In Ukraine In The First Half Of XXIth Century", 2008, http://www.ksh.fgg.uni-lj.si/bled2008/cd_2008/03_Global%20climate%20change%20and%20hydrological%20processes/013_Lukyanets.pdf.
24. Gaiane Safarova, Sergei Scherbov, and Sergei Pirozhkov, "Future Trends of Population Ageing in Russia and Ukraine: A Probabilistic View", 2008, <http://epc2008.princeton.edu/download.aspx?submissionId=80730>.
25. I. Ivanenko, "Uchast' Ukrainy u mizhnarodnij trudovij mihraciji" [Ukraine's participation in international labor migration], 2008, http://www.rusnauka.com/14_NPRT_2010/Economics/66743.doc.htm.
26. L. Khlobystov and L. Zharova, "Global Calls To Steady Development Of Ukraine: Look In 2020 Year", 2008, http://www.nbuv.gov.ua/Portal/Soc_Gum/En/RE/2008_5_4/zbirnik_RE_4_189.pdf.
27. "Pochemu vymiraet Ukraina?" [Why is Ukraine dying?] (Center for Political Forecasting, 2008), <http://www.ua-pravda.com/pochtoviy-yaschik/pochemu-vimiraet-ukraina.html>.

28. "Ukraina cherez 50 let" [Ukraine in 50 Years], 2008, <http://focus.ua/politics/25284>.
29. "Konceptija jekonomicheskogo razvitiya Ukrainy na 2008-2015 gg." [The concept of economic development of Ukraine for 2008-2015.] (Foundation for Effective Governance, 2008), http://www.feg.org.ua/docs/ua_economics.pdf.
30. "Stratehiya social'no - ekonomichnoho rozvytku Kharkivs'koyi oblasti na period do 2015 roku" [Strategy of socio-economic development of Kharkiv region for the period until 2015], 2008, http://avakov.com/UserFiles/File/Strategy_2008.pdf.
31. "The Middle Class As a Prerequisite for Ukraine's Democratic Future" (Razumkov Centre, 2008), http://www.razumkov.org.ua/eng/files/category_journal/NSD101_eng_1.pdf.
32. Wiebke Drescher, "The Eastern Partnership and Ukraine; New Label-Old Products", 2009, http://www.zei.de/download/zei_dp/dp_c194_Drescher.pdf.
33. Susanne Nies, "Ukraine – A Transit Country in Deadlock? Four scenarios" (Institut Français des Relations Internationales, 2009), www.ifri.org/downloads/etudeukrainegb_3.pdf.
34. Mykhajlo Honchar, "Iniciatyva 'Sxidnoho partnerstva' YeS: ocinka ta perspektyvy rozvytku dodatkovykh intehracijnykh mozhlyvostej dlya Ukrainy" [The Eastern Partnership Initiative «EU: assessment and prospects development of additional integration opportunities for Ukraine] (Ukrainian Center for Independent Political Research, 2009), http://www.ucipr.kiev.ua/files/books/EaP_Energy11Jun09.pdf.
35. V. Horbulin, "Derzhavotvorennja: novi vyklyky ta Ukrainy" [Statehood: New Challenges and Ukraine], in Національна безпека: український вимір, 2009, 5-10, http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/nac_bez/2009_4/pdf/gorbulin.pdf.
36. V. Stepanenko, "O nastoyashhem y budushhem enerhosberezheniya v Ukraine" [On the present and future energy conservation in Ukraine], 2009, http://house.domartteplo.com.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=20:o-nastoyashhem-i-budushhem-energoberezheniya-v-ukraine&catid=2:news&Itemid=12.
37. V.A. Cvetkov, "Rossija i Ukraina: perspektivy sotrudnichestva" [Russia and Ukraine: Prospects for Cooperation] (Institute of Diaspora and Integration (Institute of CIS countries), 2009), www.cemi.rssi.ru/mei/articles/zvet09-03.pdf.
38. "Ukraine's Agriculture: Harvesting the potential?" (European Commission, 2009), http://ec.europa.eu/agriculture/publi/map/03_09.pdf.
39. "Ukraina 2015: faktory stabil'nosti i nestabil'nosti vo vneshnej politike" [Ukraine 2015: the factors of stability and instability in the foreign policy], 2009, http://hvylya.org/index.php?view=article&catid=4%3A2009-04-12-12-01-18&id=525%3A-2015-&format=pdf&option=com_content&Itemid=10.
40. "Nacional'na stratehiya rozvytku 'Ukrayina-2015'" [National Development Strategy "Ukraine-2015"], 2009, http://www.uf.org.ua/books/4313166_Strateg%20nov-ost%20230109.pdf.
41. "Vozobnovlenie jekonomicheskogo rosta Ukrainy" [Renovation of economic growth in Ukraine] (McKinsey & Company, 2009), http://www.mckinsey.com/aboutus/Ukraine_Economic_Growth_RUS.pdf.
42. "Stratehiya innovacijnoho rozvytku Ukrainy na 2010–2020 roky v umovax hlobalizacijnykh vyklykiv" [The strategy of innovative development of Ukraine in 2010-2020 in terms of globalization challenges] (Committee on Science and Education of the Parliament of Ukraine, 2009), http://kno.rada.gov.ua/komosviti/control/uk/publish/article?art_id=47920&cat_id=46017.

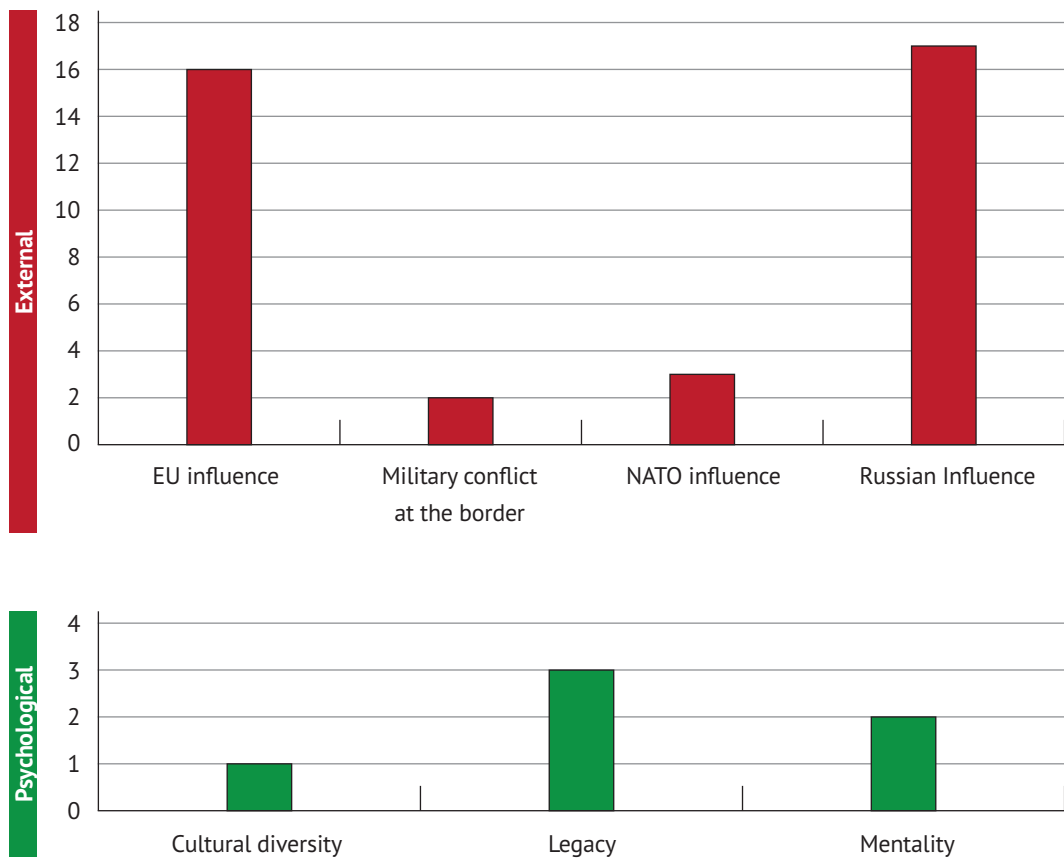
43. "Tret'e, chetvertoe i pjatoe nacional'nye soobshhenija Ukrainy po voprosam izmenenija klimata" [The third, fourth and fifth national communications of Ukraine on the climate change] (Ministry for Environmental Protection, 2009), http://unfccc.int/resource/docs/natc/ukr_nc5rev.pdf.
44. "Energozabezpechennja Ukraïni: pogljad u 2050 rik" [Energy Supply in Ukraine: A view in 2050], 2009, http://folk.rv.ua/view_we.php?id=1.
45. Alexa Chopivsky, "A Prognosis for Ukraine's Ebbing Democracy" (Open Democracy, 2010), <http://www.opendemocracy.net/od-russia/alexa-chopivsky/prognosis-for-ukraines-ebbing-democracy>.
46. Gary Espinas, "Ukraine's Defense Engagement with the United States", 2010, http://jia.sipa.columbia.edu/files/jia/53-63_Espinas_0.pdf.
47. Taras Kuzio and F. Stephen Larrabee, "Don't Lose Ukraine" (RAND, 2010), <http://www.rand.org/commentary/2010/06/25/PS.html>.
48. Taras Kuzio and Steven Larrabee, "Ne terjajte Ukrainu («Project Syndicate», USA)" [Don't lose Ukraine («Project Syndicate», USA)], 2010, <http://rus.ruvr.ru/2010/06/28/10857655.html>.
49. Merle Maigre and Philipp Fluri, eds., Almanac on Security Sector Management in Ukraine 2010 (Geneva: Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces, 2010), http://se2.dcaf.ch/serviceengine/Files/DCAF/116499/ipublicationdocument_singledocument/112711f9-6a1b-492d-a3c5-89132660ed6b/en/Ukrainian_SSG_Almanac.pdf.
50. Alexander J. Motyl, "End of Ukraine and Future of Eurasia", 2010, http://www.acus.org/new_atlanticist/end-ukraine-and-future-eurasia.
51. M. Świącicki, I. Chapko, and L. Tkachenko, "Demographic And Financial Preconditions Of The Pension Reform In Ukraine - Forecast 2050" (Blue Ribbon Analytical and Advisory Centre, 2010), http://www.undp.org.ua/files/en_60467Demography_Pension_ENG.pdf.
52. Andreas Umland, "Ukraine's Future: The Precarious Alternatives to an EU Membership Perspective", 2010, <http://globalpolitician.com/26225-ukraine>.
53. Vasyl Yurchyshyn, "Scenarios for Economic and Political Development in the Medium and Long-run", 2010, http://www.razumkov.org.ua/upload/yurchyshyn_ec-pol_scen_WIIW_07-2010.pdf.
54. Y. Zhalilo, M. Stepyko, and O. Lytvynenko, Ukraine In The 21st Century. Strategy Of Reforms and Social Consolidation (National Institute For Strategic Studies, 2010), http://old.niss.gov.ua/book/Poslannya_2010/eng.pdf.
55. M. Blagonravin, "Innovacionnye tehnologii Ukrainy, vygodnye investicii, mobil'nye telefony i Internet" [Innovative Technologies of Ukraine, a profitable investment, mobile phones and the Internet], 2010, http://www.artkis.ru/it_jump.php.
56. Igor' Goshovskij and Darija Isakova, "V budushhem Ukraina budet agrarnoj stranoj" [In the future Ukraine will be an agricultural country], 2010, <http://www.investgazeta.net/politika-i-ekonomika/v-buducshem-budet-agrarnoj-stranoj-159830/>.
57. Yaroslav Dovhopol, "Pivnichnyj potik. Perspektyvy hazotransportnoho sektoru Ukrainy" [Nord Stream. Prospects for gas transport sector in Ukraine] (Ukrainian Center for Independent Political Research, 2010), <http://www.ucipr.kiev.ua/modules.php?op=modload&name=News&file=article&sid=603277307&mode=thread&order=0&thold=0>.

58. Sergej Ivanov, "Kadyrov predrekaet Ukraine budushhee analogichnoe s Chechnej" [Kadyrov foretells the future Ukraine similar to Chechnya], 2010, <http://www.grtribune.ru/home/politica/2665-2010-06-24-11-16-34.pdf>.
59. L. Ilchuk, Konceptiya demografichnogo rozvytku Ukrayiny na 2005-2015 rr. (proekt) [The concept of demographic development of Ukraine for 2005-2015 (Draft)] (National Academy of Sciences of Ukraine Institute of Demography and Social Studies, 2010), http://cpsr.org.ua/index.php?view=article&catid=20%3A2010-06-13-21-06-26&id=34%3A-2005-2015-&format=pdf&option=com_content&Itemid=27.
60. F. Majssner and F. Ukerdt, "Rozvytok vidnovlyuvanyh dzherel enerhiyi v Ukrayini: potencial, pereshkody i rekomendaciyi shhodo ekonomichnoyi polityky" [The development of renewable energy in Ukraine: the potential obstacles and Policy Recommendations] (BE Berlin Economics GmbH, 2010), http://www.ier.com.ua/files/Projects/2010/2010_13/BE-Studie-ErneuerbareEnergien-ukr_final.pdf.
61. N.V. Maksimjuk, "Gosudarstvennaja strategija razvitija industrii turizma Ukrainy" [The state strategy of developing tourism industry of Ukraine], 2010, http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Npchdu/Economy/2010_120/120-15.pdf.
62. P. Maslyak, "Kudy jde Ukrayina: heostrategichnyj prohnoz futuroloha" [Where is Ukraine leading: geostrategic outlook of futurologist], 2010, <http://sd.org.ua/news.php?id=18855>.
63. Petro Poroshenko, "Zovnishnya polityka Ukrainy: zdobutky, problemy, perspektyvy" [Ukraine's foreign policy: achievements, problems and prospects], Nacional'na bezpeka i oborona [National Security and Defence], no. 2 (2010): 2-5.
64. V. Semynozhenko, "Ukrayina v 2020 roci: dvi versiyi" [Ukraine in 2020: two versions], 2010, <http://www.dkni.gov.ua/index.php/uk/2010-10-05-14-41-28/91-n>.
65. Grigorij Smitjuh, "Shansy na to, chto Ukraina stanet do 2018 goda parlamentskoj respublikoj s dvuhpartijnoj sistemoj, vsemogushhim Prem'erom i konfederativnym vnutrennim ustrojstvom ochen' veliki (prognoz razvitija Ukrainy)" [The chances that Ukraine will become year 2018 a parliamentary republic with a two-party system, all-powerful Prime-minister and Confederate internal structure are very large (the forecast for Ukraine)], 2010, <http://www.narodnapravda.com.ua/politics/4b66bb4ee8dfe/>.
66. Nadiya Stepula, "Perspektyvy Ukrainy – prolizty kriz' vushko holky" [Prospects of Ukraine – crawl through the eye of a needle] (Radio Liberty, 2010), <http://www.radiosvoboda.org/content/article/2018826.html>.
67. Vladimir Streleckij, "Prognoz. Budushhee Ukrainy, Zemli i Vselennoj!" [Prognosis. Ukraine's future, the Earth and Universe!] (Cominform, 2010), http://www.cominformua.com/cgi-bin/show.pl?lang=ru&action=showstat&sndir=2009_09&razd=8&stat=41&page=10.
68. "Vsemirnyj bank poobeshhal Ukraine optimistichnoe budushhee" [The World Bank has Promised Ukraine Optimistic Future] (Independent Bank Rating Agency, 2010), <http://www.ibra.com.ua/bankovskie-novosti/novosti-po-ukraine/3657-2010-07-03-07-48-49?format=pdf>.

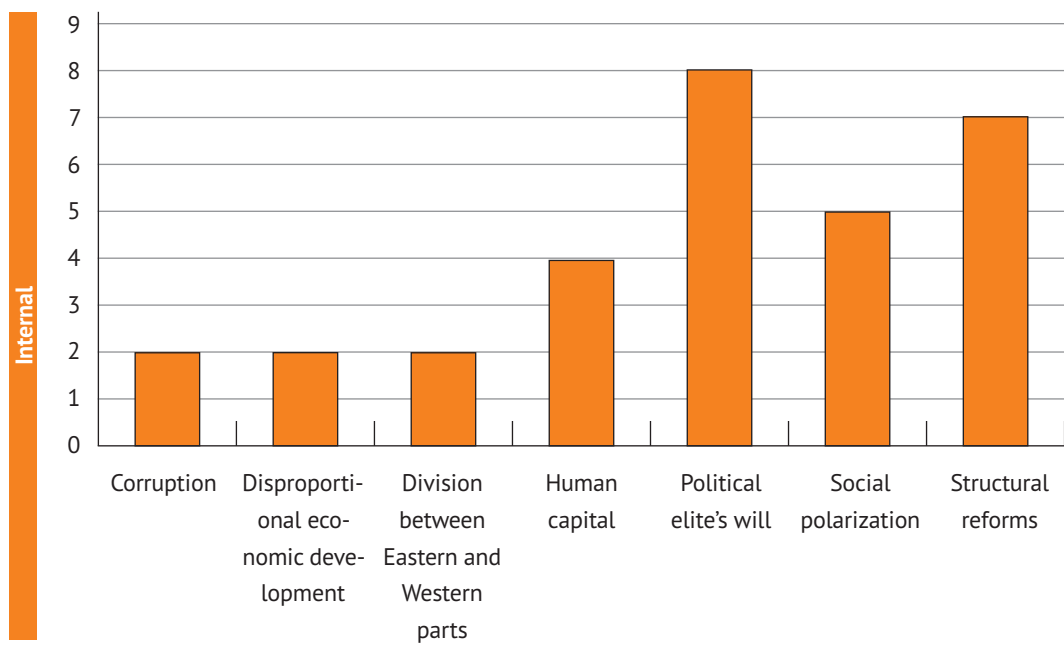
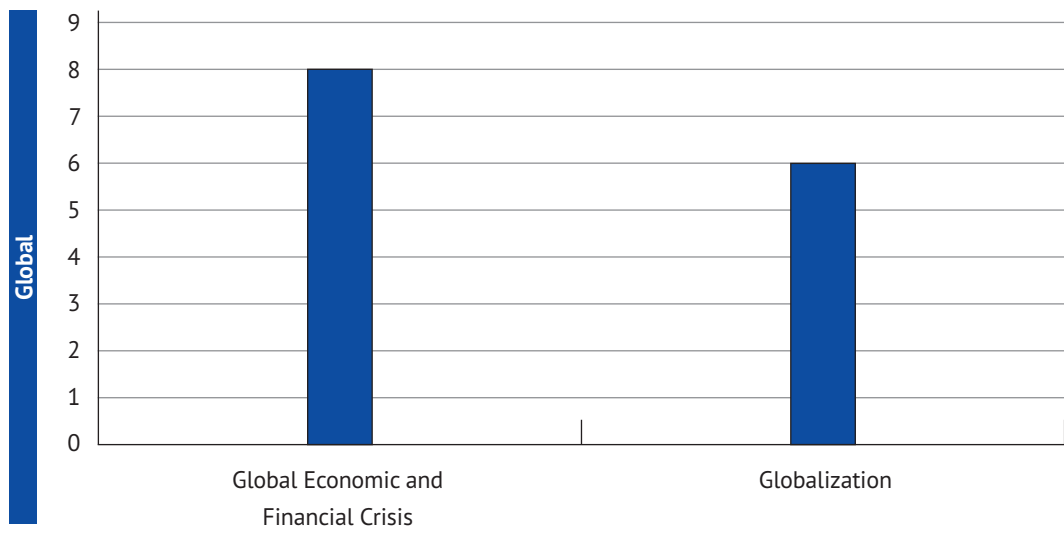
ANNEX B.

Raw Data

Drivers by type (for page 44)

Parameters by category (for page 40)

